

SZERKESZTŐSÉG:

Budapest, VIII, József-körút 44.

Kéziratok vissza nem adtnak.

Előfizetési feltételek:

Egész évre . . . frt 10.—
Fél évre . . . „ 5.—
Negyedévre . . . „ 2.50

A HÉT

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖZLÖNY

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

KIADÓHIVATAL:

Budapest, VIII, József-körút 44.

Hirdetéseket

lapunk számára elfogadják:

az összes budapesti hirdetőirodák;

Németországban kizárólag

Steiner Adolf hirdetőirodája,

BERLIN és HAMBURG.

—☉— Budapest, május 10. ☉—

Krónika.

(Öt millió toloncz.)

— Május 9.

A barbarok népvándorlása óta nem volt ehhez a mozgalomhoz hasonló, ami most indul nyugatnak Oroszországból. S ha az állati kegyetlenségre, mellyel faj fajt világgá üldöz, megközelítő példát akarnánk keresni, visszanyulhatunk a bibliai kor regéi közt a Pharaók koráig: ott sanyargatták Ó-Egyiptomban a tizenkét zsidó patriárka nemzetségét úgy, mint most a muszka cár kormánya teszi a Mózes hitére átrögződött sarmata és izmaelita keverékkel.

Etnografikus rokonság Palesztina őslakói, Ábrahám ivadékai és az észak hébersége közt éppen nincs. Amazok Kis-Ázsiában, Afrika mór tartományaiban és Itáliában, meg Spanyolországon keresztül Európa szívében szakadtak szerte. Egy részét fölszivta a római egyház s a reformáció, más részét reformálta a nyugati civilizáció. Az északi sarmatak pogány eredetűek; nomád útjaik közben ismerkedtek meg a zsidó monotheizmussal s fölvették azt mint a pogány törökök az izlámot, hogy oly buzgó, orthodox hivei legyenek Mózes tanításainak, mint ezek Mohamedének.

Oroszországban a keresztény orthodoxia I. Péter cárig nem türt meg más vallást maga mellett. E nagy nevű uralkodó óriási birodalmat alapított. Oroszországhoz csatolván a protestáns balti tartományokat, a katolikus Lengyelország keleti részét, a muzulmán Krimet s a tatár Volga-vidéket. Ennyiféle hitű alattvaló fölött csak a vallásbeli türelem elvével lehetett uralkodni s törvényeket hozni, csak a sarmata leszármazásu nomád zsidóság volt a türelmi politika jótéteményeiből kizárva sokáig. II. Katalin csárnő francia erkölcsű és izlésű udvara nézte el nekik, hogy a városok végén, korlátolt területen letelepedhessenek. A szelid I. Sándor megnyitá előttük a tartományokat és adott bennük szabad költözési jogot. II. Sándor megengedte, hogy iparral s földmíveléssel is foglalkozhassanak, keresményükből ingatlant vehessenek és törvény előtt birói oltalomra tartsanak igényt. Alig 130 évig tartott számukra ez emberséges állapot. Ez idő alatt községekbe szervezkedtek, nagy részük saját üzletet, házat vagy más birtokot szerzett. De összeolvadni az orosz s a zsidó, fölszívódni az öt millióig felszaporodott kis faj a hetven milliós nagy nemzetbe nem tudott. En-

nek a két orthodoxia a vallásban s az ebből folyó exkluzivitás a társaséletben állandó, kiegyenlíthetlen akadéka volt. Egymás mellett éltek, de egymás nélkül. A haszonért, s megelégsért való harcz csak kiélesíté a faj ősi s a ritus hagyományos ellentétét közöttük; se a közös történet, se a hazaszeretet nem tudta őket összekapcsolni.

S most a czári kormány a rendőrállam hatalmi mindenhatóságát tulfeszítve, egy rázkódással próbál ettől az öt milliótól egyszerre megszabadulni. Igazi pánszláv gondolat! III. Sándor cár az orosz orthodoxia és nemzeti chauvinizmus befolyása alatt rendeleteket irt alá, melyek értelmében többé zsidó a falvakban házat, földet nem birhat, községekben ipart nem üzhet, városokban nem lakhat s a kormányzóságok közül csak négynek a területén tartózkodhatik. E rendelkezések kizárják a megélhetést. Az orosz hatóságok elszedik az orosz zsidóktól fekvő vagyonukat, bezárják üzletüket, kibecsülik vállalkaikból, elkobozzák ingóikat, tovaüzik tüzhelyüktől. Potom árral kielégítve, világgá menni kénytelen, kényszerűtélvéllel kíséri kozákkörjárat a határig s onnét szélnek ereszti az öt milliót. Ennyi tolonczot nem látott a világ. Oroszország, mely Lengyelország lakóiból tizedrészt, a Kaukázus népe harmadát küldte Szibériába, ezzel a csinnnyel felülmulja önmagát.

Mikor e terv első hire megérkezett hiteles formában, az elszörnyedés moraja hangzott végig Európán. De mert amugy is a fegyveres béke súlya alatt nyög e világrész s a háboru eshetőségei elől borzadva térnek ki a felelősség Damokles-kardját fejükre zuhanni látó uralkodók, — kényszerítő ellenrendszabályhoz nyulni átalnak a kormányok. S Oroszország bátran el meri követni e népirtást a XIX. század csufságára. Egyedül Anglia szólalt fel egy tiltakozó népgyűlésen a jó London város lordmajorjának elnöklete alatt. De jellemző a világhelyzetre, hogy míg máskor az angol faj a civilizáció fegyveres lovagja volt világszerte és a nagy óceán utolsó szigete alatt is flottával jelent meg, hogy a humanizmus, a politikai erkölcs és jog valamely sérelmét megtorolja: most a tiltakozó meeting csak egy alázatos kérvénnyel fordult a czárhoz, melyet saját kormányképvisellete nem is mert Pétervárt átnyujtani, hanem póstán küldték III. Sándor ő felsége nevére czimezve, és London nem érezte a megaláztatás szégyenét, mikor e levélre az orosz kabinetiroda azt irta, hogy a »czimzett nem fogadja el.«

Ennél is jellemzőbb a helyzetre az, hogy ugyanazon angol nemzet, mely 1830-ban megbuktatott egy brit

kormányt, mely a görögországi török gazdálkodás ellen nem akart fegyveresen közbelépni, 1879-ben pedig megbuktatott egy másikat a bulgáriai kegyetlenségekért a humanizmusnak, engesztelő áldozatul s mely ujjongva tapsolt Gladstonenak, mikor Bosznia erőszakos megszállása miatt monarchiánkra ráordította: le a kezekkel, — most némán, tehetlenül dugja zsebre Oroszországtól a lenézést, holott a muszka zsidóirtás nemcsak az európai humanizmust, a polgáriassult jogsértést s az emberi eszményérzetet sérti, hanem érzékeny angol érdekeket támad meg. A Times egyik e heti száma közöl erről tanulságos beismerést. Megtudjuk belőle, hogy az orosz földről kitolonczozott zsidóság egy része már Angliának vette útját s az utolsó pár év alatt, hogy e néparadat megindult, Londonnak valódi réme lett. A Westend külvárosban e rövid idő 27,000 zsidót zsufolt össze. Aránylag igen csekély szám a közel 4 milliós világvárosnak, de mégis ijesztő csapás, melyet újabb jövevényrajok csak fokozni fognak. Mert e jövevények leirhatatlan inségben élnek, ott s nincs is mód rajtuk segíteni: a nyelvet nem bírják, a szokások nekik ismeretlenek, dolgot nem találnak, megélni nem, csak nyomorultul élőködni tudnak. Oduik csupa szenny, miazma és betegség, életük a hallatlan pauperizmusban csupa bűn és aljasság. Tőlük árad a fertőző betegségek minden bacillusa a többi városrészekbe s a zül- löttség eddig ismeretlen skálái tárulnak fel rajtuk az álméltkodó polgárnép szeme előtt. A munkabiróbbak, tehát a jövevények java, eladják önmagukat néhány fontért s az új rabszolgákért egész lebujuvásár folyik a rendőrség háta mögött. A ki ilyen boldogtalant tulajdonába megvásárolt, az elveszi tőle okiratait, elsikkasztja papirjait, azután eldugja őt magát földalatti munkákhoz, emberfölötti erőfeszítésekre készíti, hogy dolgoztatva kihasználja, mint az állatot. Mi sorsa lesz azoknak s mennyi nyomort, szegyent és kórt hoznak Angliára magukkal, kik ezután jönnek az öt millió tolonczból! — így jajgat a Times.

De mit mondjunk akkor mi, Oroszország közvetlen szomszédai? Hisz ha e rémes procedúra csapást jelent az orosz határokon kívül, — akkor az első sorban minket ér, nem pedig Londont, mely e fajpusztítás szinterétől nagyon messze van.

Gácsországot s a magyar felvidéket az orosz kormányzat nyomása elől menekvő északi orthodox zsidóság már évek óta sűrűn keresi fel telepedő helynek. S e jövevények a megélhetés nehéz harcát vivják, küzdve a nyelvvel, a nekik ismeretlen új viszonyokkal, törvényekkel s az alkalmazkodás tenger akadályával. Hogy meg fog sulyosodni e harcz minden föltétele, ha megindul felénk az új népvándorlás és százezrével akar a jövevény fészket rakni, kenyert szerezni oly vidékeken, hol az őslakosság sem bír megélni s kenyérkeresőnek Amerikába vándorol.

Sulyos válságot idézne hazánkra ez a kifosztott idegen had, melyet ellenségünk nyilván nem barátságos szándékból küld így reánk. Az orosz politika démoni ötlete, hogy az ellenséges területet ezzel a fogyasztó, inproductív tömeggel eláraszsa, s ami kényelmetlenség-

get, bajt neki otthon okozott, mindazt a szomszédra háritsa át sokszorosán. Amit ők orosz földön száz éven át szereztek, abból kifosztja őket a czári kormány, hogy széteszsa javaikat az orosz nép közt s ezzel erősítse a czári trón népszerűségét, növelje III. Sándor nimbusát saját alattvalóinál. A kifosztott szerencsétlenek meghasonlott lelkükkel, kiéhezett állati ösztönükkel nálunk indulnak majd belé egy új existenzia alapításának ádáz háborujába, mely nem lehet egyéb, mint bellum omnium contra omnes. S egy ily tömeg proletár háboruja pionirszolgálatot teljesítne a fegyveres mérkőzésre készülő oroszpolitikának.

A gazdasági és társadalmi élet egyensúlyát is komolyan kell féltenuünk e jövevény idegen miatt. Elmaradt szellemi életük, exkluzív szokásaik, erkölcsaik szomorú befolyását csakhamar éreztetnék a népeletben. S ők, kik ez országot még sokáig nem ismernék, szeretnék hazájuk gyanánt, s e nemzet összeségébe beolvadni kénytelenek volnának, megakasztanák az egybeolvadási folyamatot a magyar bennszülött zsidóság rétegeiben, neheztelnék ennek helyzetét, eltekintve attól, hogy sulyosítják terheit. S a mi a legfontosabb körülmény: jó alattvalókat se várhatna egyelőre ez ország belőlük, kik az államhatalom igaztalanságának áldozatai gyanánt vetődtek ki Oroszországból s csak azt hozhatták el erkölcsben magukkal, a mire őket a — nihilizmus megtanította.

Nem azért írjuk e sorokat, hogy a határmentén katonai- vagy csendőrkordon felállítását sürgezzük. Ez épp oly kegyetlen, mint botor rendszabály volna. Mert semmit el nem háritottunk azzal, ha a határig tolonczozott jövevényeket egy ideig a muszka s az osztrák rendőrség onnan ide s innen oda taszigálja. Ama boldogtalanokat az országon át kell bocsátni, kellő hatósági felügyelet alatt, hogy világgá mehessenek, új hazát keresenek maguknak. A feladat az, hogy ebben a kormányok közös akcióval támogatásukra legyenek. E népvándorlás egész Európát érdekli s elég fontos arra, hogy egy nemzetközi konferenzia határozza el az átköltöztetés módzatait s esetleg rendelkezék ez öt millió toloncznak végleges letelepítése felől, kívül Európán, munkás népességben szűkölködő koloniális területen, esetleg a Kongó államban, mely nemzetközi oltalom alatt áll.

Felszólalásunk célja az volt, hogy a veszélyre, melyet napilapjaink agyonhallgatnak, figyelmeztessünk s a kormányt ily irányu kezdőlépésre serkentsük.

A. P.

Csak egy szerelem létezik, de tenger a másolata.

Ritkák az olyan emberek, a kik ha egymást szeretni megszűntek, ne röstellenék, hogy valaha szerették.

Az ész nem játszhatja tartósan a szív szerepét.

Az erény nem merészkednék olyan messzire, ha a hiúság nem kísérné.

La Rochefoucauld.

Extase.

Álmatlan éj. Veled vesződöm,
Emléked öli lelkemet,
Utánad hajszolnak a vágyak,
Édes, gyötrő ígézetek.

Valami baljós, vészes érzék
Lobogtat, perzsel, fojtogat;
Az égre nézek: téged látlak,
Az örvényben is csak te vagy.

Bármerre járjak: elém lebben
Ingerlő, kedves alakod;
Multtal, jövővel nem törődöm,
Urnóm vagy, én rabod vagyok.

Okoskodásom milyen gyarló,
Bölcsességem mily ingatag!
Mit énnekem a kín, a bánat,
A vád, — csak csókolhassalak!

Nem kérdem: hogyan éljük végig
E gyötrő, vészes életet —
Szeretsz: beérem e tudattal,
Szeretlek: elég ez neked.

Előttünk fenyegető mélység,
Mögöttünk örvény feketéll,
De minket tűzszárnyak ragadnak:
Izzó vágy, forró szenvedély.

S a szerelem e viharával
— Ha a világ rommá dül is —
Utat törünk a mennybe lelkem,
A poklokon keresztül is.

Endrődy Sándor.

Veszedelmes találkozás.

Irta: VÉRTESSY ARNOLD.

I.

Olaszország azurkék égboltja alatt találkoztunk, egy gyönyörű tavaszi napon.

Róma ott terült el lábaink alatt, a világhódító cezárok s a világbiró pápák városa, sötét, kormos falaival, roppant templomaival, palotáival, romjaival. Fent a Monte Pincion vidáman csevegő csoportok sétálgattak, fiatal dandyk, szoborszerű szép alakok, katonatisztek pompás egyenruhákban, arany, ezüst vállrojtokkal, ifju művészek széles kalabriai kalapokkal, hosszan leeresztett hajjal, bársony zubbonyokban, vörösképű, szőke pofaszakállas angolok, hosszú sovány, pápaszemes német kisasszonyok, angol missek majd kicsattanó piros gömbölyű arccsal, villogó fekete szemű büszke római szépségek.

De nini! egyszerre ismerős arcot pillantok meg. Oly nagyon ismerősnek látszik, de még sem tudom, hogy kicsoda? Hol láthattam én ezt a nőt? Ugyan hol?

Most ő is ide néz. Tekintete találkozik az enyémmel s úgy rémlik nekem, mintha kissé elpirulna.

Ismer vagy csak én képelem? Hiába töröm rajta a fejemet, nem tudom kitalálni, hol találkozhattunk.

Meglehet, hogy csak az utcán, a templomokban, a képtárakban. Az ember mindennap annyi idegennel találkozik, hogy nem csoda, ha egészen belezavarodik.

Még egyszer megerőltetem emlékező tehetségemet. Hiába. Bármily ismerősnek látszik is, nem tudom, hogy honnan ismerem.

Talán tovább kísértem volna még szemekkel, ha valamit nem sug kísérelődik, a mire gyorsan távoztak.

Előlem menekült? Nem birtam megmagyarázni magamnak. Izgatottan jártam föl-alá még egy darabig.

Eh! de hát végre mit törődöm vele! Ha minden szép nő így megzavarná a fejemet, no akkor ugyan gyönyörű dolgunk volna.

Ugy lehet, hogy sohase látom többé. Átutazó idegenek, a kiknek a nevét sem tudom. Verjük ki a fejünk-ből. Addio!

Haza megyek a fogadóba. De Corpo di Bacco! mily meglepetés! A table d'hôte-nál találkozom a szép hölgygyel megint.

Tehát egy fogadóban vagyunk szállva, ennyit már tudok.

Csinos fiatal nő volt, nagyon kedves mosolygó arccsal, hamiskás szemekkel, pajkos mosolylyal ajkain s két kis gödröcskével arczán, melyek minden nevetésnél láthatókká váltak.

Pedig ugyancsak sokat nevetett.

S tán még többet nevetett volna, ha férje, egy sovány, mérgeképű kis franczia, folyvást kordában nem tartotta volna szigorú pillantásaival.

A véletlen — vagy talán nem is a véletlen — a szép asszonyka mellé juttatott az asztalnál s ki nem kerülhettem, hogy némi apró szolgálatokat ne tegyek neki, a mi ugy látszott, férj uramnak nem nagyon tetszik.

Oh, azok a férjek!

A jókedvű kis asszonyka csak alig bírta elfojtani ki-kitörő vidámságát. Ajkait összeszorítja, de szemei, azok a hamis fekete szemek, folyvást nevetnek. Utoljára már azt kezdtem hinni, hogy engem nevet.

De pillantása oly nyájas, oly barátságos, oly biztató volt, mintha csak azt akarta volna mondani:

— Nos, uram, hát miért nem udvarol egy kicsit?

Oh, azok az asszonyok!

Na ez már mégis sok. Isten bizony, még a könyökével is meglökött, ugy egy kissé gyöngéden. Meg merem volna rá esküdni, hogy nem véletlen esett.

Hanem aztán hirtelen komoly redőkbe szedte arczát. Észrevette, hogy a férj bosszusan harapdálja bajuszát, idegesen igazgatja nyakkendőjét s kémlió pillantásai a nőről reám szállnak meg vissza.

A pajkos asszonyka arra elhallgatott s igyekezett feszes komoly méltóságban utánozni férjét. Csak szemei nevettek még mindig lopva reám.

Néha közelebb hajolt hozzám, mintha mondani akarna még valamit; de férje fanyar arcza visszariasztja.

A férj türelmetlen várta az ebéd végét, aztán karjára öltötte nejét s egy hideg fejbőlintással eltávoztak.

Másnap már nem találkoztunk az ebédnél. Nem állhattam meg, hogy ne kérdezősködjem utánok. Megtudtam, hogy a grófné beteg s a gróf ur nála maradt szobájában. Ott ebédelték ketteskén.

— Mondja csak, kérdeztem Ottaviót, a camerieret — miféle népség?

Fitymálólág intett kezével a büszke római:

— Öt frank borralaló.

De a név, az egyike volt a franczia arisztokrácia legfényesebb neveinek. Régi provencai nemes család, mely kevélyen hordozza czimerének azurkék mezőjében az arany oroszlánytalpat s ez aláírást:

»Talpáról ismerheted az oroszlánt«!

II.

Eszem ágában sem volt, hogy próbára tegyem az oroszlán talpát, valjon oly hatalmas-e még csapása, mint ötszáz évvel ezelőtt?

Mi a ménkőt kezdjek én a Johanna királyné hős lovagjának unokájával?

Azt sem tudhattam bizonyosan, hogy a grófné kegyes leereszkedése hozzám csakugyan olyan volt-e, mint én képzeltem. Ebéd végén, mikor egy jó palaczk Astit kiűritett az ember, nem bizonyos, hogy igazán minden oly ragyogó és rózsaszínű-e, mint az ember látja.

Elmult egy hét s a szép grófnét azalatt egyetlen egyszer sem láthattam.

— Még mindig beteg? — kérdeztem Ottaviótól.

A büszke római vállat vont s egy pelyhet fricskázott le fekete frakjáról.

A kezébe nyomott borralaló kissé rést ütött komoly méltóságán.

— Hát komolyan, signor? — szólt jóakarólag.

— Isten tudja, — viszonzám.

— Si, si, Dio lo sa, — ismétlé. Az ember néha nem is tudja, hogy jön bele. Nekem is már kétszer kellett . . .

S kezének mozdulata mutatta, hogy mit kellett már neki kétszer cselekedni.

Kihuzta zsebéből s megmutatta a kést is, a melyikkel cselekedte.

— Mind a kettőt holtan szedték föl a földről, — tette hozzá büszkén.

— No, én nem szándékozom — viszonzám, elutasítva magamtól az Ottavio által ajánlott hathatós eszközt.

— Kár — fejezte be egy büszke vállvonással párbeszédünket. — Az a legbiztosabb a férjek elhallgatására.

Én más eszközt választottam, a mit ép oly biztosnak hittem. Elutaztam.

Hát alig érek Florenczbe, kivel találkozom ott? A szép grófnéval és haragos férjével.

Utamba akadtak mindenütt. Egy hôtélba találtunk szállni megint, egy asztalnál ebédeltünk, az utcán szemközt találkozom velük, a Cascinékba ép akkor kocsikázni ki, mikor én, a Pitti gallériában előttem suhog a szép asszony selyemruhája. A színházba nem is merek menni, mert bizonyosan nielléje jutok.

A sátán űzi velem játékát

A gróf sötét, gyanakodó pillantással méreget, hogy mit keresek mindig körültek? A legjámborabb férjnek is elég volna már ez; hát még az oroszántalpa hősök utódjának, a kiben mégis csak benne maradt valami kis macskavér.

Végre igaza lesz a római pinczérnek. Oda jut a dolog, hogy nem igazíthatjuk el másképp, mint egy szurással. A kés helyett kard, egy manó.

A kísértő lélek azt sugja fülemben:

— Ha már csakugyan valami veszedelem támad a szép asszony miatt, hát legalább legyen rá igazán ok.

Eszembe jut pajkos mosolya, ragyogó szemeinek biztató pillantása. Eh! próbáljunk szerencsét, így is, úgy is mindegy.

Két palaczk Asti spumante segítségére jön a kísértő léleknek. Pillanatról-pillanatra bátrabbnak, elszántabbnak érzem magamat. Pillanatról-pillanatra bájosabb, csábítóbb alakban lebeg előttem a szép grófné.

Akkor közbe veti magát őrangyalom. Hiába akar-nék udvarolni a szép grófnénak. Hirtelen elutaztak.

— Hová? — kérdeztem megdöbbenve.

— Vissza Rómába.

— Hál' istennek! — kiáltottam föl megkönnyebbülve.

A kísértő lélek biztatott ugyan: menj utána te is vissza Rómába! De őrangyalom azt sugta: ha ők délnek indultak, te eredj északnak, mars Bolognába!

Szót fogadok, felülök azonnal a vasutra. Mindhiába. Sorsom elvégeztetett. A coupéban a grófi párral találkozom.

A gróf ur nem méltóztatott rám ismerni. Sápadt, ráncos arcza még sápadtabb volt, mint a multkor. Sze-meit lomhán, álmosan becsukta; de észrevettem, hogy a macska ravaszságával leskelődik lebecsátott szem-pillái alól.

A szép asszonyka izgett-mozgott. Láttam, hogy szólni szeretne, de nem mer. Félénken tekintget férjére, aztán megint rám. Ő is igyekezett hidegséget affektálni, de nyugtalanságát nem bírta elpalástolni. Ki-kitört az aggodó szemeiben, hirtelen lángba boruló arczán.

Ugy tett, mintha ő sem ismerne reám. Hanem egy őrizetlen pillanatban, mikor éppen egy alaguton robogtunk át, könyökétől ismét kapok egy gyöngéd oldalba döfést.

Meglepetve tekintek rá s látom, hogy nagy erőlködéssel fojtja el a nevetést. A kis gödröcskék bájosan tünedeztek elő arczán. Elpirult egészen homloka tetejéig s nagy bajjal sikerült zsebkendőjével eltakarni pirulását.

Az alagutak sűrűn követik egymást Firenzétől Bolognáig. A legközelebbi alagutnál a sötétben megragadtam s megszorítottam kis kezét.

Remegés szállta meg s amint a világosságra kiértünk, esdeklő tekintete felém fordult s némán kimondhatatlan aggodásról beszélt.

— Nos, asszonyom, — gondoltam magamban, ön elkezdte, én folytatom.

De remegése végre meghatott. Hagyjuk hát abba a játékot, isten neki!

III.

Szerencsére nemsokára megérkeztünk a bolognai pályaudvarba.

— Melyik itt a legjobb hôtél? Hová száll ön? — kérdezte váratlan a gróf.

Csak olyan odavetett, közönséges kérdés volt, a melyet utasok szoktak intézni egymáshoz; de én megértettem, hogy mire céloz.

— Én, uram, a »Tre Pellegrini«-hez szálllok, — feleltem udvariasan: — de van ennél előkelőbb hôtél is.

A gróf a legnyájasabb udvariassággal hajtotta meg magát:

— Nagyon köszönöm.

Hallgatag egyezség volt ez köztünk. Mindegyikünk más fogadóba szállt.

— Üssön beléd a mennydörgős ménkö! — gondoltam magamban; — ne félj, nem találkozunk.

S másnap mindjárt tovább indultam.

De a sátán, kinek kedve telik abban, hogy a legártatlanabb emberek szándékait is rosra fordítsa, úgy intézte a dolgot, hogy ismét összekerültünk a vasuton.

— Nagyon örülök, — szólt a gróf, dühében elsápadva.

— Magam is, uram, — viszonzám.

Nem tudtam, nevések-e, vagy mérgeledjem?

No de hál' Istennek, nem tart soká. Ferrarában kiszálllok.

Ujabb veszedelem, a gróf is kiszállt nejével Ferrarában.

A kis mérges embernek szemei szikráztak, mialatt hozzám lépett s gunyosan, udvarias mosolylyal jegyezte meg:

— Ferrarában nem szoktak kiszállni, uram.

— Kivévéen, ha valaki fogékonysággal bir a költői benyomások iránt, — viszonzám.

S most már csak azért is megengedtem magamnak egy oldalpillantást a szép grófnéra.

— Igen, igen, a költői benyomások, az ábránd, a merengés, igazán ez dicsó! — mormogott a furcsa kis

ember, majd megpukkadva az udvariasságtól és a méregtől.

Neje félénken, lesütött szemekkel, remegve húzódott hátra.

— Mily szerencse, uram, hogy a véletlen úgy összehozott bennünket, — folytató a gróf, fogait csikorgatva; — remélem, hogy együtt töltjük a napot.

Szeme előtt akart tartani. Ugy látszott, hogy csak így érzi magát biztonságban. Egy perczig sem eresztett el.

E kellemes társaságban, kellett összebarangolnom az egész várost. Madamenak feje fáj, otthon kell maradnia, mentegetőzött az udvarias franczia.

A boszúság már majd kitört belőle. Ha a szegény asszonyra nem gondoltam volna, a kinek nagy bajt okozhatok, ott hagytam volna a faképnél a gróf urat. Addig csak mentem, mendégéltem vele, a merre neki hurczolni tetszett.

Mikor az Esték nagy vörös téglá várkastélyába beléptünk, a kis sápadt embernek arcza kigyúlt. A börtönt vágyott látni, hol a Byron által megénekelt szép bűnös Parisinának és szerelmes mostoha fiának fejeiket levágatta Miklós herczeg.

Ciceronék fölemelte a csapóajtót, mely a felső börtönből az alsóba nyílt. Hideg, dohos levegő csapott arcunkba. A felső börtönek legalább ablakai voltak, igaz; hogy csak a sánczárók büzhödt, pösványos vizére. Az alsónak ablaka sem volt.

— Iszonyu hely, — szóltam önkénytelen.

— Nem elég iszonyu a házasságtörő asszonyoknak, — viszonzá a franczia.

Sápadt arcza a gyertya halvány világánál még sápadtabbnak látszott. Görcsösen megrándultak ajkai s szemei merőn tekintettek a homályba, arra a helyre, honnan a herczeg a kivégzést nézte.

E perczben kiesett a gróf kezéből a bot s láttam, hogy botja törös.

Nem szólunk egy szót sem többet. Félrefordította a fejét s némán haladtunk föl a lépcsőkön.

Künn verőfényes ragyogó nap fogadott. Csak a gróf arcza maradt sötét.

Hazamentünk, megebédeltünk, alig váltva egy pár szót s alig izelve meg valamit. A grófnét nem láttam, még mindig feje fáj.

— Nem sétálunk egyet — szólt a gróf ebéd után.

— Fáradt vagyok — viszonzám, megköszönve szivességét.

Még mindig a legnagyobb udvariassággal viseltük magunkat egymás iránt.

A gróf szivarra gyujtott s föl és alá sétált a nagy előcsarnokban, a honnan nyíltak szobáink: az enyém is. az övékéi is.

Én szobámba mentem. Már esteledett.

Sokáig hallottam még lépteinek dobbanását ajtóm előtt. Nevettem is, boszankodtam is ezen furcsa strázsán, a ki ott őriz bennünket: engem, meg a feleségét.

IV.

Kedvetlenül, fáradtan dőltem a divánra. Éreztem, mint néhezedik valami kikerülhetlen végzet reám. Minél inkább igyekszem kimenekülni, annál jobban belebonyolódom szövevényébe. Szálai körültem fonódnak s nem bírom széttépni. Behálózna, mámorba ringatna. A mosolygó kis grófné alakja jelent meg álmodozó szemeim előtt a félhomályban.

Majd aztán úgy rémlett, mintha a mosolygó vidám arcz átválna, vonásai megdermedtek s Parisina véres, sápadt feje állt előttem.

Játszik velem a képzelet. Félig ébren, félig szunyadozva, ezer változó alakban mindig csak a kis grófnét látom, a mint ott lebeg, tánczol s kaczerán integet felém.

Egyszerre fölrezenek. Mintha halk zörejt hallottam volna ablakomon. Oda tekintek. A szép kis grófnét látom ott az ablak előtt.

Mi ez? Káprázat? Talán még mindig álmodom? Megdöbbenve, bámulva futok oda.

Nem álom. A grófné az. Köpenybe burkolva, szép arczán félelem, ijedség, ujjai remegve koczogtatják meg ismét az ablakot.

Most látom, hogy ez üvegajtó, mely az egész épület homlokán átfutó erkélyre nyílik. Hirtelen kinyitottam s bebocsátottam a szép asszonyt, ki nesztelen besurrant.

Künn az ajtó előtt még mindig folytatta őrzését a gróf. E léptek egyhangu koppanására elnevette magát a szép asszony.

Én gyönyörtől reszketve ragadom meg piczi kis kezét s csókkal borítom:

— Oh madame, mily boldoggá tett!

De abban a pillanatban ijedten rántja vissza kezét. S még jobban elhülvök, mikor az én franczia grófném tiszta magyarsággal megszólal:

— Ej, ne komédiázzon.

A meglepetés miatt alig birtam szóhoz jutni. De a grófné nem is hagyott szóhoz jutni: félbeszakított:

— Mondtam már, hogy ne komédiázzon. Épen arra való az idő, hogy itt nekem szerelmi komédiát játsszék. Nem azért jöttem, hogy a maga bókjait és vallozásait hallgassam.

Csaknem kirepült ajkamon e kérdés: hát miért?

Azt a kérdést leolvashatta arczomról is, mert mindjárt megfelelt rá:

— Félelmemben már nem tudtam mit csinálni, beszélnem kellett önnel.

— Az Istenért, ha valaki meglátta volna! — kiáltottam föl ijedten.

— Nem, nem láthatta meg senki. Ezek a nagy leanderek eltakartak. Meg már sötétedik is. Az uram, hallom, hogy még ott künn sétál. Még nem szivhatott el egy szivart egészen.

E tekintetben megnyugtatta folytatta:

— Az Isten áldja meg, el ne áruljon. Ne mondja meg az uramnak, hogy ismer.

— Hogy én ismerem? Éh!

Erre a könyörgésből nevetésbe csapott át:

— Hát nem ismert meg? És én itt remegek napok óta . . . hiába.

Gondolkozni kezdtem, honnan ismerhetem. De a fejem oly zürzavaros volt most.

A szép asszony kaczagva vállamra ütött:

— Nos mégse találta ki?

Szégyenemre be kellett vallani, hogy nem.

— Nem találja ki?

— Ilka? Melyik Ilka?

— Ejnye no, de nehéz feje van. Ilka, a Kugler cukrárszobájából: Pesten.

Csakugyan most már emlékeztem reá.

— Hát aztán hogy lett maga franczia grófné?

— Hogy? Hát Párisba mentem, a hol egy sörházat állított Dreher ur s én a kasszájánál voltam. Itt ez a gróf belém bolondult s nem hagyott békét, mig csak férjhez nem mentem hozzá.

— Hát aztán boldog?

— Na tudja, nem mondom, hogy épen belebolondultam az uramba; hanem jó, becsületes ember, meg lehetek vele elégedve. Egy kicsit fősvény, egy kicsit mérges, egy kicsit kevély; hanem már azt megszoktam. Aztán látja, grófné vagyok, az is ér valamit.

— Igaza van és én szerencsét kívánok tiszta szivemből.

— Jó-jó, de most ígérje meg, hogy nem szól az

uramnak: Mert ő szörnyen restelné, ha egy régi ismerőssel kellene találkoznia.

— Megigérem.

Kezet nyújtott.

— Isten áldja meg.

Hanem az ajtóból még egyszer visszafordult, félig nevetve; félig elpirulva:

— Még valamit akarnék kérni.

— Mit?

— Igérje meg azt is, hogy nem jön utánunk.

— Legyen nyugodt, megigérem azt is. Csak önök ne jöjjenek utánam.

— Mi?

— No hát persze. Hisz eddig is csak véletlen találkoztunk mindig.

Rám nézett nevető szemcivel, mintha nem akarná egészen elhinni:

— Igazán véletlen?

— Igazán.

— Hát ezután véletlen se találkozunk. Ugy-e megteszi a kedvemért?

— Meg. Itt maradok a kedvéért egy hétig ebben a hidegtelelős Ferrarában.

Még egyszer kezet nyújtott.

— No most már igazán áldja meg az Isten.

* * *

Másnap korán reggel indult a vonat.

— Elutaztak? — kértem a pinczértől.

A ravasz olasz mosolygott:

— Nem. A gróf ur beteg lett. Ágyban fekvő beteg. Itt kell maradniok.

Szivem hevesen dobogott. Nos, a sors maga is úgy akarja, hogy el ne szakadjunk egymástól.

Egy darabig tündödvé, habozva, lázasan álltam ott, aztán gyorsan becsomagoltam málháimat.

Isten veled szép asszony örökre!

A kocsi előállt s elrobogott velem.

Még egyszer visszaneéztem.

Ugy rémlett, mintha az erkélyen a sűrű oleander bokrok mögött egy világosszínű női ruhát pillantanék meg.

— Csak gyorsabban, kocsis, gyorsabban, mert elkéssünk a vasutról.

A kocsis végig vágott sovány gebéjén.

— Addio! — susogtam.

Az erkély eltűnt, a fogadó, az utca, minden eltűnt. Addio! Örökre!

Virulás és elmulás.

Midőn a nyájas tavasz-estén
Ülsz a lugásban elmerengvén:
A röpke szellő könnyű szárnya
Pihenni tér karcsú akácra,
A lilium- s a rózsakelyhek
Rád enyhe illatot lehélnek,
Zümmögnek kóbor esti lepkék,
Fészken csevegnek boldog fecskék —
Gondolj nyugodtan, ifju lányka,
A hűvös őszre, *elmulásra!*

És majd, ha éltünk ősze lep meg,
Miként borongó esti felleg,
S jársz-kelsz tündödvé őszi tájon,
A melyre szállt halotti álom:
Hűs szél sivült lemondó hangon,
Közélg a csendes életalkony,
Az arczba mély barázdá vésve,
És elhaló a szív verése:
Emlékezz boldogan rája —
A szép tavaszi *virulásra!*

Fligl József.

A mit mindennap látni.

Elbeszélés.

Irta: DUMAS FILS.

(Vége.)

— Hol van? kérde Edouard, a kinek hízelt ez a föltevés; mert mindenkinek van bizonyos különös önszeretete.

— Ott, válaszolt az ügyvéd, mire Edouard lábujj-hegyre állt és az ügyvéd Annais páholyára mutatott.

— Persze, hogy ismerem, válaszolt Edouard büszkén és eltítkolt örömmel, a melyet közömbös hang mögé rejtett.

— Ismeri?

— Nagyon.

— Miért mosolyog?

— Mivel senki sem ismerheti jobban, mint én.

— Talán kedvese?

— Ugy van.

Paul csodálkozva nézett Edouardra.

— Óh, ah; igen csinos teremtés.

— Oh igen; elég csinos.

— Mondja, hogy kecses. Soha sem láttam ilyen csinos asszonyt. E szerint ő az ön kedvese?

— Igen.

Paul mintha kételkedett volna benne, s tovább szemlélgette Edouardot.

— Amilyen húsz is van önnek egy esztendőben? kérde tőle.

— Nem; már három esztendeje lakom vele.

— És mindig együtt voltak?

— Mindig.

— Minő csinos nő! mondá Paul másodsor. Előkelő külseje van. És szellemes?

— Nagyon.

— Ön nagy kópé.

— Akarja, hogy bemutassam neki?

— Szívesen. De talán bosszantaná ez.

— Legkevésbbé sem.

— Megvallom, nagyon szerencsésnek érezném magamat, ha megismerkedhetném vele.

— Minő helyen ül?

— Támlás széken.

— Egyedül?

— Egészen egyedül. Ezen a tájon ebédeltem. Nem tudom, mibe fogjak vacsora után, azt gondolám, elmegyek a Palais-Royal-ba. Ebben a színházban találok legtöbb mulatságot. Sainville csodálatos.

A beszélgetés közben Edouard és az ügyvéd odaérték Annais páholyához.

— Bemutatom Cournon Paul ügyvéd urat, egyikét legjobb barátainnak, a ki el van telve csodálatoddal; mondá Edouard.

Paul háromszor köszöntött, fejével, testével, kalapjával, melyet két kézre fogott.

— Igaza van Edouardnak, asszonyom, szólt elpirulva, csodáltam messziről, a nélkül, hogy sejtettem volna, hogy boldog leszek majd közelről is csodálhatni.

Paul elég ügyesen kivágta ezt a frázist.

— Ön nagyon is jó, válaszolá Annais kecses mosolylyal, a minőt egy nő olyan férfiről szokott vetni, a kiről látja, hogy véleményére ad valamit a kedvese. Remélem, folytatá, hogy nem fog megállani ennél az egy látogatásnál.

Paul negyedszer is meghajtotta magát és leült.

Annais kezét nyújtá Edouardnak. Tudta e pillanatban, hogy mit csinál.

Edouard elfogadta kezét és megcsókolá.

- Mit csinál ma este? kérde Pault.
- Semmit.
- Volna kedve velünk vacsorálni színház után?
- Nem leszek terhére asszonyom?
- Ellenkezőleg, kérem önt; mondá Annais.
- Tehát elfogadom.

Színház után elmentek vacsorálni.

Nem volt még vigabb vacsora, nem volt szerelmesebb kedves és szerető a világon, mint itt.

Mikor lejöttek Vérytól, a míg Annais beszállt a kocsiba, Paul azt mondá Edouardnak:

— Kedves barátom, csak szerencsét kívánhatok önnek; imádandó kedvese van. Belebolondulnék, ha ilyen asszonyra tehetnék szert.

Három napig nem volt semmi czivakodás sem Edouard és Annais közt, és ez már azt hitte, hogy örökre visszahódította kedvesének szívét, s újra született szerelmük.

De hát mire való az ember szívében a szerelem?

IV.

Minden elkopik, még az a hatalom is, melyet a nő kedvese fölött gyakorol — a csodálat, melylyel a férfi szeretője iránt viseltetik.

Mikor annyira jutott a viszony, mint Edouardé, Annaisé, ekkor úgy jár, mint bizonyos épületek, a melyeknek megsülyedt az alapjuk. Be lehet vakolni a homlokzatot, újra lehet aranyozni belsejüket; de ez nem akadályozhatja meg, hogy össze ne dőljenek a viharban s maguk alá ne temessék a lakókat.

Ha egy férfi, a ki együtt él valamely nővel, arra a fájdalommal meggyőződésre jutott, hogy nemcsak nem szereti az illető nőt, de még terhére is van, hiába tesz akármit az asszony, hiába idézi föl a férfi boldog emlékeit, nem fogja többé betölteni szívét a múlt; mondhatja magában a férfi, hogy a gyöngédség kötelezi annak a nőnek megtartására, a ki életének több évét áldozá neki, a szabadság és a változás szükségessége uralomra jut benne s küzködni fog, a mint egy olyan ember küzd, a kit a tömeg nyomása megfojtással fenyeget, s ez ellen minden erejével, minden akaratával védekezik, s inkább megfojt mást, hogy önmagát fentarthassa.

Ne beszéljünk arról az emberről, a ki más nőbe szerelmes, mint a melyikkel él. Ez talán nem fogja elhagyni kedvesét, a ki már régóta az övé, azért, a ki még nem kedvese. Nem az önzés, ellenkezőleg, a jó érzés fogja cselekvését vezetni. Jóllehet a nő nem ismeri még az ő újabb szerelmét, a férfi mégis érzi lelkiismeretében, hogy kárpótlással tartozik neki azért, a mit szívéből és gondolatából a maga számára elrabolt. Néha az is megtörténik, hogy csalódván új szerelmében, még szerelmesebben tér vissza előbbi kedveséhez, a ki nem tudja mindig megmagyarázni a szerelemnek ezt az újjáébredését. Így aztán gyakran felbonthatatlanok lesznek ezek a viszonyok, a nők vakságánál fogva. És valóban legjobban cselekszik a nő, ha akkor, midőn tudja, hogy a férfi megcsalja, de neki érdekében van, hogy vele maradjon, behunyja szemét, úgy tesz, mintha semmit sem tudna a férfi csapodárságáról, van ereje, hogy szívesen fogadja, mikor megjelen nála. Az ilyen nő oly befolyást nyer kedvese fölött, hogy bármit csináljon az, sohasem fogja elhagyni tudni.

Elég embert láthatunk, a kik egész életükön át együtt élnek, mert egyik sem akarja megszerezni a másiknak a kezdhetés gyönyörűségét, hogy aztán azt mondhassa:

— Én szakítottam.

Egész köteteket, még pedig érdekesekeket lehetne írni e kimeríthetetlen tárgy fölött.

Amint láttuk, Annais és Édouard három év óta éltek egymással. Micsoda okok birták őket arra, hogy szinte házasság életet éljenek? Szinte szükségtelen megmondani. A szenvedély fellobbanásának egy pillanata, az a boldogság, hogy diadalmaskodhatik másan, Édouard ama szokása, hogy gyorsan szeretett határozni, végre az önszeretnek bizonyos féltékenysége. A mi Annaist illeti, nem erősíthetjük, hogy valami rendkívüli szenvedélylyel szerette volna Édouardot. Ismerős volt ő a szerelem dolgában, azért nem csekély rémülettel látta azokat a tüneteket, a melyek egy idő óta Édouardon jelentkeztek.

Legborzasztóbb volt rá nézve annak tudása, hogy Édouard minden tettében azt mutatta, hogy már megelégette a vele töltött három esztendő. Édouard és Annais jól tudták, mit tartanak egymás felől, s azért mégsem hagyták el egymást.

Engedjék meg, hogy egy triviális hasonlattal éljek.

Mikor önök még gyermekek voltak, s hullani kezdték fogaik, érezni kezdek, hogy egy-egy inog. Ujjaik közé fogták s azt hitték, hogy mindjárt ki fog esni üregéből. Minden nap jobban fájt evés közben, sokkal jobban, mintha egyszerre kiszakították volna, mert csupán csak egy majdnem észrevehetetlen ideg tartotta, és mégsem volt bátorságuk arra az egy pillanatra, mely egész napi fájdalomtól szabadította volna meg önöket. Vagy atyjuknak kellett tehát erőszakkal kirántania, vagy pedig várniok kellett, míg kitörik egy kemény falaton. Akkor felsikoltottak, de aztán csodálkoztak, hogy milyen rövidke fájdalmat okozott ahhoz a jó érzéshez képest, mely azután következett, és aztán gyakran megbánták, hogy oly hosszú időn át nem volt bátorságuk.

A szerelmi viszonyokkal is így van az ember, mint fogaival. Abban a perczben, a mint töredezni kezdenek, nem kell várni arra, hogy maguktól kihulljanak, mert gyakran nagyon későn hullanak ki, és más valminek az összetörését is kockáztatják.

Édouard és Annais a legvégső stadiumig jutottak. Bizonyos volt, hogy a szakításnak meg kell történnie. Küzdöttek gondolata ellen, a nélkül, hogy tudták volna miért. Olyan jeleneteket csaptak, melyek mind a kettejükre nézve lealázók voltak. A cselédek és a szomszédok be voltak avatva hálószozájuk titkába. Egy heves czivódás utáni reggel Annais megmutatta összekarmolt karját szobaleányának. Megkezdődött a barátok közbelépése és támadása. Édouard és Annais, a kik egy tető alatt laktak, két-három napig nem szóltak egymáshoz; azután első szavuk is veszekedés volt. A nő előbbi élete folytonos szemrehányásra adott alkalmat a férfinak. Még a rosszul tudott dolgokat is felhasználta illojális fegyverül.

A czivakodás kihatott még a lépcsőházba is; Anais nyomon követte Édouardot, le az utczára, mindenüvé, a hová ment, nem hagyta el egy pillanatra sem, megvárta ama házak kapualjában, a hová előle bemenekült, hogy aztán észrevétlenül elosonhasson, s ezzel olyan kétértelmű hangulatba hozta, amikor az ember kész volna lelőni, mint egy kutyát, azt a nőt, akiről azt hitte, hogy szereti.

Néha-néha nyugalom volt, mint a harc közben szoktak fegyverszünetet kötni az ellenségek; azután újra kezdődött a háboru, minden okból és semmi ok miatt.

Végül valóságos pokol lett a ház, s Édouard, a ki már ki volt merülve a sok botrányos izgalomtól s nem mert ürügy nélkül távozni, kitalált valamit, a mért el kell utaznia. Írt bátyjának, a ki családjával vidéken lakott, hogy értesítse atyjának súlyos betegségéről, megmagyarázván neki töről végre, hogy minő okok kényszerítik erre a hazugságra.

A levél megjött.

Edouard, megerősödve a segítséggel, bement Annais szobájába, s megmutatván neki a levelet, így szólt:

— Olvasd.

Annais elolvasta.

— Hazugság ez a levél, mondá, visszadobván a papírt kedvesének. Atyád nem beteg.

— Bármint legyen a dolog, még ma este utazom.

— És én is.

— És hová?

— A hová te.

— Megtiltom.

— Majd meglátjuk. Nem szabad odamennem, a hová akarok?

— Vigyázz! szólt Edouard, elsápadva az ellenvetés hallatára, a mi valóban ok számba méhetett.

— Talán megversz? Megint? Oh, kedvesem, két hónap óta annyit bántalmaztál, hogy számba sem veszem fenyegetésedet. Elmégy atyáddhoz? Nos, hát én is oda megyek, s meglátom, ki fog-e tenni az ajtón, ha elmondom, milyen gyáva és gyalázatos módon viselkedtél velem szemben.

Megöltek már nem egy embert, a ki kevésbbé érdemelte meg, mint Annais megérdemelte volna.

Edouard hallgatott és csöngtetett.

— Rosalie, mondá a szobaleánynak, adja ide utitáskámat.

— Rosalie, ön nálam szolgál; mondá Annais. Csak nekem szabad engedelmesskednie. Megtiltom, hogy odaadja az uti táskát.

— Menjen és mondja meg, hogy hozzanak egyet; mondá Edouard.

— Megtiltom, hogy menjen! kiáltá Annais.

— Akkor hát magam megyek; szólt nyugodtan Edouard, a ki megérté, hogy elérkezett a végső pillanat, s eltökélte, hogy megőrzi azt a méltóságot, melyet ez az élet még meghagyott neki s hideg vérrrel száll szembe kedvesének felindulásaival, s ő fogja a szebbik szerepet játszani, ha ugyan szó lehet szép szerepről egyik vagy másik részéről.

— Menjen; szólt Annais.

Edouard fogta kalapját és kiment.

Nem tett még tíz lépést sem az utcán, már sarkában volt Annais.

Edouard látta őt, de nem akarta legyőzöttnek tekinteni. Belépett egy kereskedésbe, a hol utazó szereket árultak. Annais utána ment.

— Mit parancsol asszonyom? kérdé a kereskedő, nem gondolván, hogy az a nő, a ki egy szót sem szólt Edouarddal s karját sem nyújtja neki, hozzá tartoznék.

— Ezt az urat kísérem; mondá Annais.

Edouard megvette az uti táskát, kifizette és elment.

— Hallja, mondá Annaisnak, mikor künn volt az utcán, akármit tesz, én elutazom, még pedig ma; legokosabb lesz tehát, ha szépen hazamegy.

— Nem gátolom abban, hogy elutazzék.

— Ön tehát tovább is utánam jár?

— Nem járok utána, sétálok.

— Nem akar haza menni?

— Nem.

— Tegyen hát amint kedve tartja.

Edouard majdnem negyedóráig kószált, nem tudván mit tegyen.

Ha valaki megkérdezte volna Annaist, hogy mért tesz így, minő eredményt vár, bizonyosan lehetetlen lett volna felelnie.

Egy üres kabriót hajtott arra. Edouard hamar beleugrott.

— Hajtson egyenesen, mondá a kocsisnak, a milyen gyorsan csak tud.

És ugyanekkor istenhozzádott mondott kedvesének. Nehéz dolog lenne lerajzolni ennek az arcát ebben a pillanatban.

Mikor Edouard biztos volt abban, hogy nem követik, a Bouloi-utra hajtatott, a diligence-hivatalba.

— Van még egy helyük Limogesba? kérdé.

— Még kettő van; válaszolt a hivatalnok; egyik belül, egy pedig a külön rekeszben.

— Én veszem a külön rekeszt; mondá Annais, alig tudván beszélni, annyira lihegett.

Most már Edouard arca volt olyan, hogy nehéz lett volna lefesteni.

Annais tudta, hogy Edouard mindig a bouloi-utczai diligencet választotta, ha atyja látogatására ment, s azért tüstént elhajatott utána s majdnem egy időben érkezett meg vele.

Edouard azonban hamar összeszedte magát s mintha nem ismerné Annaist, így szólt:

— Bocsánat, asszonyom, én jöttem ide előbb s lefoglalom mind a két helyet.

A hivatalnok intett fejével, mintha azt mondaná: az urnak van joga rá.

Anais szemében a haragnak és tehetetlenségnek könnye csillant meg.

— El fogok utazni; mondá sápadtan és eltűnt.

Az első diadal felbátorítá Edouardot. Meg volt elégedve magával.

Ettől a percztől fogva Annais le volt győzve.

Edouard visszatért lakására.

— Elhozták már a táskát? kérdé Rosalietől.

— Igen uram.

— Hol van?

— Szobájában.

Edouard csakugyan ott találta a táskát; ámde a lakat le volt törve, a bőr egy beretvéval darabokra volt vagdosva.

Ráismert Annais kezére.

Mindez a bosszantás nem szolgált egyébre, mint arra, hogy még több pénzt adjon ki Edouard. Hiszen táskát mindig fog találni. Elővette apróságait a szekrényből s készülni kezdett.

De az ing, a nadrág, a felöltő, mind, mind, úgy mint a táskák, össze volt vagdosva, tépve, égetve, taposva.

Ez a tett teljesen kitörle Annaist Edouard elméjéből, ha tett volna némi habozás benne, most az is teljesen eloszlott.

Fogta kalapját s kifelé indult.

— Uram, mondá Rosalie, asszonyom beszélni akar önnel.

— Semmi beszélni valóm nincs velem.

És az ajtóhoz ment.

Abban a pillanatban, hogy a kilincsre tette kezét, Annais zokogva kirohant és eléje állt.

— Elmégy? kiáltá kétségbeesetten, olyan hangon, mely mutatá, hogy most nem gondol egyébre, mint fájdalomra.

— Igen; felelt Edouard hidegen.

— Az istenért, ne menj el!

— Kell.

— Miért?

— Mivel akarom.

— Mit tettem neked?

— Még kérde?

— Edouard! szólt Anais, térdre borulva, összekulcsolván kezeit s könyörgő tekintetet vetve rá. Kérlek, könyörgök, ne menj el!

— Mit törődöl velem, mikor szintén elutazol?

— Tudod, hogy ez lehetetlen.

— Miért fenyegetél hát akkor velem?

— Miért? miért? Tudja is az ember, mit csinál ilyenkor. Elvesztettem a fejemet. Nagyon szeretlek, Edouard!

Edouard vállát vont.

— Tettem volna mindezt, ha nem szeretnék?

— Elég már. Engedjen nyugodtan mennem.

— Ne menj előbb, mint holnap, mondá Annais, fölkelvén és átfonva kedvesének nyakát.

— Elmegyek ma este.

— Oh Istenem, Istenem! Mi lesz belőlem? kiáltá Annais, zokogásba törve ki, elburkolván arcát kezeivel.

Edouard félretolta, hogy kimehessen.

— Meg fogod még bánni egykor, mondá Annais, hogy ilyen szenvedést okoztál egy szegény nőnek.

— Jól van, jól. Isten velünk.

— Elutazol?

— El.

— Határozottan?

— Határozottan.

— Megigérek mindent megteszek, mindent, a mit akarsz, barátom, sohasem mondok egy rossz szót sem, sohasem leszek féltékeny, itt maradsz?

— Nem maradok. Késő már.

Edouard kinyitotta az ajtót.

Annais megérté, hogy minden hiába van és a végsőig üzte kedvesét.

— Mikor térsz vissza? kérdé.

— Nem tudom; felelt Edouard.

— Fogsz irni?

— Majd meglátom.

És ugyanakkor kinyitotta az ajtót s elment. Annais nem akadályozta többé.

Nagyon csalódnánk, ha azt hinnők, hogy Edouard haragudott a miatt, hogy nem tartóztatta vissza tovább.

— Edouard! kiáltott még utána a lépcsőn; de Edouard nem felelt.

Elment szabójához, aztán a fehérenmü-boltba, megtölté táskáját új ruhával s elküldte a diligence-kocsira.

Azután bement egy vendéglőbe, megebédelt, papírt kért és hosszú levelet írt Annaisnak, a melyben kifejté a szakítás szükségességét. A nélkül, hogy szemrehányást tett volna neki, emlékezteté azokra a jelenetekre, a melyek három hónap óta köztük történtek, azután előadta, hogy gondoskodni fog róla, s végül biztosította barátságáról.

Egy becsületes szándéku embernek levele volt ez, a ki kivette jó és rossz részét s nem akarta, hogy az a nő, a kit elhagy, panaszkodhassék rá.

Egy bérszolgával küldte el a levelet; félórával azelőtt, hogy kocsira ült.

A kocsni épen indulni akart, midőn Rosalie lelkenedezve jött s urnőjének levelét hozta.

Ujra kérte e levélben Edouardot, hogy, ne menjen el Párisból; ő is el fog akkor költözni, örökre.

— Jőjjön vissza, uram; mondá Rosalie; asszonyom olyan, mint egy örült, s nem tudom, mi történik, ha ön nem tér vissza. Képes lesz megölni magát.

Edouard öt Lajos-aranyat csusztatott Rosalie kezébe és elment.

Edouard meglátogatta atyját Limogesben, azután, nem akarván visszatérni Párisba, elutazott Olaszországba. Többször írt gyöngéd levelet Annaisnak, azt híván, hogy talán nagyon boldogtalan távolléte miatt, de mindig azt fejtegette előtte, hogy lehetetlen tovább fentartani a viszonyt.

Fél év mulva visszatért Párisba, de nem merte meglátogatni Annaist. Félt könyeitől, szemrehányásaitól, különösen pedig attól, hogy meg fogja ujra próbálni, hogy magához csábítsa, mert nagyon szereti.

A balga!

Egy hónappal visszatérése után a boulevardon sétált, mikor látta, hogy egy kocsni áll meg mellette s egy kis kéz int feléje. A ki őt hívta, lebocsátá fátyolát, úgy hogy nem ismerhetett rá.

Odament a kocsnihoz. Az ifju nő föllebbenté fátyolát. Annais volt.

Előkelő öltözetet viselt és egészen új formát öltött.

— Nos, kérdé, tehát visszatért már utazásából?

— Igen; dadogá Edouard.

— Mióta?

— Egy hónap óta.

— Mért nem jött el hozzám látogatóba?

— Félttem . . .

— Tudja, hogy mindig szivesen látom magamnál.

— Még mindig a Raffite-utczában lakik?

— Igen. És ön?

— A hôtél de Parisban, a Richelieu utczában.

— Azért kérdem, mert vissza akarnék küldeni bizonyos iratokat, melyeket megtaláltam, s melyre önnek talán szüksége lenne.

— Köszönöm.

— Kellemes volt az útja?

— Nagyon. És mit csinált ön?

— Oh, kedves barátom, egész történet az. Most * * * báróval élek. Ő adta nekem ezt a kocsit. Nem igen fiatal már, de igen jó hozzám. Látogasson meg, majd mindent elbeszélék. Isten vele.

Érdemes is volt ezért megtenni mindazt, a mit elbeszélünk!

Kárffy Títusz.

Egy társaság, melyet a kölcsönös sympathián kívül rokon eszmék és közös praedilectiók fűznek össze abból az alkalomból, hogy Kárffy Títusz, a társaság doyenje és elnöke, hosszú, lelkiismeretes és szellemi sikerekben gazdag munkásság után nyugalomba vonul, a legnagyobb kitüntetések egyikével, melyet polgár elérhet: az alább következő sorokban kívánja doyenjét meggratulálni, egy kissé a nyilvánosság előtt, mert hisz a Kárffy Títusz ötvenkét éves munkásságához köze van a nyilvánosság-nak is. Nem album-sorok ezek, s nem is apró «fény- és árnyképek», hanem olyan «pillanatnyi» jellemzések, a minőket ama társaság gyakorta rögtönöz — a távollévőről. Azokat, melyeket a távollévő elnökről extemporizált e társaság, ki lehet nyomtatni az illedelem minden aggályával szemben is, mert habár e momentán jellemzések egy kávéházi társaság fesztelen hangján szólnak is: a földolog bennök az objectiv méltánylás, és a megillető elismerés, nem pedig a pongyola beszéd-mód. E sorokban mindenki a maga hangján szól, de mindenki egyforma tisztelettel és nagyra becsüléssel.

I.

Arról, a ki hosszú hivataloskodásban töltötte az életét, a kit nálunk bureaucratának szokás mondani, s a kit a francia gúnyos szóval *ronde de cuir*-nek nevez: van egy ősi, megingathatatlan, és sokszor talán alapos előítélet.

A bureaucrata hajlékony felfelé, zsarnoki lefelé, morózus a hivatalt látogatókkal szemben, s lélek nélkül való, szellemtelen minden dolgában.

Kárffy Titusz a megtestesült ellentéte, s a képzelhető legkedvesebb ellentéte ennek a kellemetlen typicus alaknak.

A mikor kezdte, akkor az olvasottság még szegény volt Magyarországon; a literátus hajlandóságok csak rossz hirbe keverhették a komoly törekvésű fiatal embert. Ő azonban nem titkolta e veszedelmes praedilectiót, csak azért, hogy a főnökeinek kedvében járjon. Később, mikor valamivé lett a hivatalban, minisztereinek igazi tanácsosává tudott magasodni, a nélkül, hogy a szolgálati lajtorján a fejbőlintó referens közbenső szerepét egy pillanatig is elvállalta volna. Jobb keze volt Eötvösnek, a nélkül, hogy a végrehajtó kéz gondolatlansága meg lett volna benne; s meghitt dolgozótársává lett Trefortnak, de e tisztet nem satellesi szerepléssel érdemelte ki. Szóval, az egyéniségét nemcsak föl nem adta, de egy percze se tagadta meg a hivatalban, a nivelláló intézmények e leghatalmasabbikában sem. Viszont, a milyen szabad volt fölfelé, oly szeretetreméltó s barátságos tudott lenni alárendeltjei irányában. Azokat az idegeneket pedig, a kikkel hivatalból kellett érintkezni, előkelően finom modora s páratlanul kedves előzékenysége a mult századbeli szalonok alakjaira emlékeztette, s teljességgel nem azokra az osztrák stylusu bureaucratákra, kik hivatalos hangra írva, egész symphoniákat tettek hagyományossakká. De el lehetett nézni neki a szeretetreméltóságot, mert ennek a minden tradíciót kijátszó meglepő egyéniségnek nagy hasznát is lehetett venni. Izlése, tudása, széles látóköre, műveltsége jelentékeny segítségére voltak ama kitűnő minisztereknek, kiknek meghittje volt s a kiknek mindenre nem lehetett szemök. A közoktatásügyi minisztérium munkarendje végre is nem áll pusztá ügykezelési dolgokból; s ott, a hol valamely kulturális előhaladás megbírálásáról, eszmék lancirozásáról, új tervek részleteinek megállapításáról, emberek megválasztásáról és kiszemeléséről volt szó: az ő ítéletében, izlésében és tájékozottságában mindig meg lehetett bízni. Egész sereg nevet irhatnék ide, ma már kitűnő hangzásu, sőt nagy neveket, a melyek tulajdonosainak, a pálya kezdetén, első lépéseit igen megkönnyítette az a szerencsés körülmény, hogy tehetségük annak idején nem kerülte el a Kárffy figyelmét. Ezt a névsort nem illik közölnöm; pedig ez a névsor az ő igazi albuma.

Ambrus Zoltán.

II.

Az érdekes históriai emlékeknek oly gazdag kincsés házával alig büszkélkedhetik valaki e házában, mint Kárffy Titusz. Mi, kik esténként körébe gyűltünk s az asztal fölé hajolva — mint eleven kérdőjelek — figyelemmel lestük az elbeszélés folyamát s nem egyszer kíváncsian követeltük a folytatást — mi magunk is egy egész kötetet tölthetnénk meg e másodkézből vett reminiscenciákkal még akkor is, ha csak színe-javából meritenénk. — Magas, befolyásos és sokszor bizalmi természetű hivatal már magában véve kitűnő obszervatorium. Sokkal becsesebb és megbízhatóbb lesz a megfigyelés, ha hosszú idők — álló 52 esztendő — kontinuitásán alapszik. Határozottan históriai értékűvé emelkedik pedig akkor, ha oly nyugodtan mérlegelő és emberismerő szelleme át fűződik, minő a Kárffyé.

Kora ifjúsága erős impresszióit Kárffy a 48 előtti dikasztériális világban nyerte. Közvetlenség, hűség és pittoresqueség dolgában a legfényesebb rajzzal érnek fel azok a jellemző adomák, melyeket a régi helytartótanácsban serény munkássággal töltött tíz esztendőből megörzött. Kárffy, kinek fejlett művészi érzékét mindenki ismeri, bijout teremthetne e mozaik kövecsekből.

De ha némi befolyásom volna reá, mégis komolyabb dolgot iratnék meg vele. Az Eötvös oldala mellett töltött éveit. A mily gyöngéden diszkrét, erről kevesebbet beszélt ugyan, de a mit elbeszél, vagy sejtetni engedett, mind arra enged következtetni, hogy e nagy alaknak nem csak meghitt barátja és avatott tanácsadója, hanem — legjobb ismerőse volt. Bár arra használná fel a még idáig soha sem élvezett otiumot — hogy pendant-t alkotna ahhoz a szép emlékhöz, melyet Kovács Lajos Széchenyinek emelt.

Lederer Béla.

III.

Alig van ország, hol a bureaucratának oly veszett hirtelensége volna mint nálunk. Még 1848 előtt is úgy volt, a midőn mindössze a helytartótanács és kamara képviselte a hivatalnoki osztályt. A »megcsontosodott« bureaucratia azon kor leghasználatosabb jelszavai közt szerepelt.

Kárffy Titusz azokhoz tartozik, kiknek carridreje ezen epochában vette kezdetét és kik folytonos hivatalos szolgálattal léptek át az alkotmányos aerába.

Ifjúsága, pályájának kezdete oly előljárókkal hozta kapcsolatba, kiknek szemében épen nem volt érdem, ha az ifju praktikáns »olvasott«.

És mégis, oly erős a közszellem hatása a hivatalos szobákra is, oly kevésse bírja visszaszorítani a »normale« és a »manipulatio« az önálló törekvést és erkölcsi haladást, hogy a régi kanczellistából egyike lett azon férfiaknak kik egész munkájokat a modern nemzeti műveltség fejlesztésének és terjedésének szentelték, sikerrel, szakértelemmel.

Marczali Henrik.

IV.

Ha Kárffy Titusztól azt kérdezték volna pályája kezdetén, hogy milyen életfolyást kíván magának, ő, a hogy ismerem, ezeket kérte volna a sorstól: rajongó ifjúságot, munkás férfikort, vidám öregséget.

Az ég kegyes volt úgy irányozni Kárffy pályafutását, hogy bőven kijutott neki az élet minden szakának lényeges tartalmából. Ifjúsága a magyar szellem ébredésének idejébe esett; mint férfiú látta politikai állapotaink rohamos, dicsőséges átalakulását és mivelődésünket előmozdító legnagyobb államférfiak oldalán vehetett részt az ifju álmok megvalósításában; ma pedig érdemekben gazdagon, fejedelmi kegyekkel elhalmozva, friss szívet és észszel vonulhat vissza; bizonyára nem szemlélni a multakon, hanem szeretettel folytatni a hivatalos munka tömegében talán megszakított irodalmi tanulmányait. Éleménycinek sokasága, az emberek és az állam igazgatásában szervezett nagy tapasztalatai különösen érdekessé fogják tenni e produkciót s oly értéket adnak neki, a milyennel hivatásos íróember munkái ritkán dicsekedhetnek.

Dr. Tarnai János.

V.

Van Budapesten valahol egy kávéházi társaság: táblai bíró, phisikus, műkritikus, orvos, miniszteri tisztviselő, historikus, nyelvész; beszélgetnek ott esténként mindenről és még egyébről. Az egyik Budáról jön ide, a másik a városliget mellől: a harmadik az osztrák államvasut vidékén lakik, a negyedik a Zerge-utczában. Én két egy fél kilométernyi utat teszek, míg hazulról a kávéházba érek (van egy, a ki egészen a közelben lakik, de ez aztán rendesen el is késik). E társaság tekintélyes

feje, legfrissebb szellemü tagja, gravitationalis középpontja, Kárfy Titusz [»der alte vom Berge« mint Humboldtról mondiák]. Ez a társaság oda tartozik egy kissé az ő jellemzéséhez is: valamint ő is rányomja elnöki bélyegét e kávéházi körre.

Hogy minő ez a kis kör? azt nem bírom hiven festeni: rokonszenvem valószínűleg szépítené az egyes jellemvonásokat. Ha netalán érdeklődnél iránta, nyájas olvasó, keresd fel! Megmondom, hogy hol találhatod meg. Menj arra, a hol süpped és éget az asphalt, tolong és taszit a járókelők tömege, robog és zakatol a sok kocsi, kaczér hársorok közt pedig szürkés-zölden hömpölyög az öreg Duna: ott valahol térj be. Ha találsz egy társaságot, a hol nem szokás szidni az ellenfelet, sőt még a barátot sem;

a hol egy sem hiszi magáról, hogy üldözik, ámbár mindennapi tollforgató ember;

a hol egy sem tartja szükségesnek elmondani, hogy szivarját minő gróftól vagy minisztertől kapta;

a hol nem gondolják, hogy rosszat kell mondani arról a társukról, ki ép elhagyta a termet, sem okvetlenül jót arról, ki az imént belépett;

a hol nem tartják hazafui kötelességnek a muszkát és a németet szidni, de a hol könnyű társalgás révén is iparkodnak megismerni örök lelkedet, magyar nép; a hol nem kérnek tiszteletpéldányt a szerzőtől (legfeljebb gyengébb írótól, mint Faragó Gyulától vagy én tőlem, kikre ez még megtisztelés);

a hol a fizető pinczérnek nincsenek újpesti hatosai, a társaság tagjainak pedig nincsenek szójátékai; a hol az antisemita, meg philosemita lapokat csak tréfából olvasák; a hol a társaság a maga pénzén járattja a kávéház számára a Hét-et, sőt el is olvassa: mondom, — ha mindezt együtt találod, akkor megtaláltad a Kárfy körét.

Riedl Frigyes.

VI.

(*Levél a szerkesztőhöz.*) Kedves barátom! Jó sorsom néhány napra ismét körötökbe hozott. Ott találtalak benneteket vidám jó kedvben, régi helyünkön a Hungária kerek asztalánál.

Elmondtatok, hogy Kárfy Titusz kedves bátyánkat ünnepelitek s hogy írni kell róla — és én örömmel mártom megrozdásodott tollamat a tintába.

Valamelyik tőlen, valamelyik este elbeszéltem ott a kerek asztal mellett az életnek egy szomorú drámáját. A dráma tele volt mély lelki processusokkal, megrázó jelenetekkel — noha nem halt bele senki. Egy fiatal nő magasztos önfeláldozásának a története volt ez.

Ha valaki megírta volna, — ebben a reális világban nem hitte volna el senki.

Midőn a dráma részleteit elbeszéltem, Kárfy Titusz bátyánk szemei kigyultak. Nem szólt hozzá egy szót sem. Élénksége elhagyta s gondolatokba mélyedve, hallgatott. Midőn aztán kettesben Budára mentünk, minden apropos nélkül szóbahozta az »esetet« s az egész uton arról beszélt. Hévvvel magyarázta a dráma igazságát, s én gyönyörködtem az ő őszinte, nemes lelkesedésén.

Midőn a siklonál elváltunk, rábeszélte, biztatott, hogy irjam meg.

Midőn elváltunk, eszembe jutott Sainte-Beuve, a ki valahol azt mondja, hogy a legtöbb ember egy meghalt költőt hord a lelkében.

Musset-nek van igaza. Ez a költő nem hal meg soha. A szív mélyébe van rejtve — — de figyel.

Gozsdu Elek.

A „Moriamur“ jelenet.*

Irta: MARCZALI HENRIK.

Az 1741. országgyűlés ép oly viszonyok közt indult meg, mint annyi más. Erős ellenzék a rendek részéről, még határozottabb szándék az uralkodó részéről: mitsem engedni öröklött jogaiból.

Ha szabad e hasonlattal élnünk: erős mechanikai és végyi folyamatra volt szükség a különböző politikai elemek egyesítésére, közös munkára vezetására. Tisztán a belső ügyek szempontjából alig látszott kiegyenlíthetőnek az ellentét. A külső ügyek bonyolódásának kellett közbenjárni, hogy a közös érdekekkel szemben csekélynek, semmisnek tűnjék fel az eddigi igyekezetek köre.

A koronázást követő hetekben az angol közvetítés alatt kezdett alkudozások sikerétől várta Mária Terézia ügyeinek jobbra fordulását. Robinson augusztus 7-dikén Fridriknek több kisebb tartomány átengedését és megfelelő hadisarczot helyezett kilátásba. A bajor választónak megígérték Belgiumot, később az előausztriai birtokokat is. De az ígéretek csak növelték az ellenségek igényeit. Mutatták, hogy nincs erő a még megmaradott birtokok védelmére sem. Fridrik augusztus 10-dikén megszállotta Boroszlót. Most már egész Sziléziát követelte, és oly nagy volt Bécsben a félelem, hogy Bartenstein, ki legerősebben szólott addig a háboru mellett, most engedékenységet javasolt Fridrikkel szemben, hogy minden erőt a bajor választó és francia szövetségesei ellen lehessen fordítani. Mária Terézia is ingadozott már, kész volt Sziléziát feláldozni, ha ezért Fridrik szövetségét, fegyveres támogatását megnyeri. De már e terv is elkésett. Fridrik az angol követnek, Hyndfort lordnak, ki a béke érdekében járt közbe, kijelentette, hogy nem hagyhatja el hű szövetségeseit és nem léphet összeköttetésbe oly udvarral, mely engesztelhetetlen lesz mindig irányában. A magyar királynőnek el kell viselnie sorsának egész súlyát. Augusztus közepén a bajorok s francziák benyomulnak Felső-Ausztriába. A szász választó készül a szövetséghez állani, ha Morvát megnyerheti. Délen a nápolyiak, szárdok, spanyolok fegyverkeznek.

A sors sulya nemcsak keménynek, hanem elkerülhetetlennek is látszott. Nemcsak tréfás gunylapok jelentek meg, melyek megmutatták, mint szakítják le az egyes hatalmasságok a ruhákat — tartományokat — a magyar királynő testéről, magok a kabinetek is komolyan és részletesen foglalkoztak az egész monarchiának, Magyarországot is beleértve — felosztásával.

Ismét hadikészület váltja fel a gyáva alkudozást. Linz, Prága már alig menthető. Bécs felé irányítják az összes hadi erőt. A császári székváros falai alatt még egyszer meg akarnak küzdeni a dinasztiaért. Végző esetben védelmet nyújthat az a város, melynek bástyáin megtört a török hatalma. Szeptember 7-dikén látják Pozsonyban, mint vontatják a Dunán felfelé Budáról Bécsbe a nehéz várágyukat. Szeptember 10-dikén a Bai-reuth-ezredet az országgyűlés székhelyéről szintén Bécsbe indítják.

Másnapra, délelőtti 11-re, a királyi várban jelennek meg a rendek. A királynő trónon foglal helyet, oldalánál a kancellár, gr. Battyhányi Lajos. Napok óta tudják a rendek, hogy titkos értekezések folytak a királynő és Magyarország zászlócai között, az egyre érkező hírek, melyek az országgyűlés előtt sem maradtak titokban, felkeltették az általános részvétet. Gyaníthatják a királyi

* Részlet Marczali Henrik, kitűnő történészünk »Mária Therezia« című monográfiájából, mely a »Történeti életrajzok« legközelebbi füzetét fogja képezni.

propositiók tartalmát: nem lehet az más, mint ünnepélyesen segítségre szólítani fel a még egyedül hú országot.

»Ő Felségének, így szólt a kancellár, szerencsés megkoronáztatása óta nem volt más vágya, mint békében munkálni szeretett Magyarországnak boldogságán. Nem engedte ezt az irigység és rossz akarat, melyet sem a rokoni kötelék nem birt szelidíteni, sem az öröklés joga, és az esküdt szerződések ereje lefegyverezni. Annyira jutott a dolog, hogy az örökös tartományoknak igazságtalan, különböző, de láthatatlanul is összekötött megtámadásai által az annyi század óta virágzó monarchia nagy veszélyben forog, midőn már a székvárosokat is fenyegeti a vész, és a bajor választó már nemcsak a többire, hanem a magyar királyságra is emel jögtalan igényt. Mindezt Ő Felsége nem bírja titkolni a hú karok és rendek előtt, sőt anyai gonddal és szorgoskodással kinyilvánítja és biztosítja őket, hogy ennyi s már alig kifejezhető törtől körülvéve sem gondol Magyarország elhagyására, hanem felséges személyét, udvarát és szent koronáját minden eshetőségre próbált és annyi történeti emlék által hirdetett buzgóságukra és dicsőségükre bizta. Ezért hivatta színe elé a karokat és rendeket, hogy ne csak irott előadásból, hanem magának az uralkodónak szavából ismerjék meg mindezt. Szilárdul és törhetetlenül reméli, hogy a karok és rendek legkegyelmesebb királynőjük, sőt anyjok iránti örök hűségtől vezettetve, kölcsönös és alattvalói szeretettel, egyértelemmel, egyesült erővel, közös tanácsal oda fognak törekedni, hogy minél gyorsabban gát vettessék az ellenségek igaztalan fondorlatai ellen, és minden előre nem látható esetre, szent személyének, a felséges udvarnak és koronának biztonságáról, valamint az egész királyság jólétéről, azonnal, minden vészes késedelem nélkül gondoskodva legyen. Ez által a magyar nemzet disze és hírneve az egész világon újra fel fog éledni.«

Ezután a királynő szólalt fel. Gyászruhában, koronával fején, állott a rendek előtt. »Ügyeinknek szomorú és mindenkitől elhagyott állapota késztet, hogy a tekintetes rendeket értesítsük örökös tartományunknak, Ausztriának inváziójáról, és írásban előadjuk, hogyan lehetne ezen segíteni. Magyar királyságunknak, személyünknek, gyermekeinknek megmaradásáról van szó. Mindenkitől elhagyatva, egyedül a tekintetes rendek hűségéhez, fegyveréhez, az ősi magyar erényhez menekülünk, kérve a tekintetes karokat és rendeket, adjanak mihamarabb tanácsot, és hajtsák végre, a mi szükséges.«

Másfél század folyt el e nap óta, de Mária Terézia még most is úgy áll a művelt világ előtt, mint ahogy akkor hú magyarjai előtt megjelent, mint a fenségnek, mint az igaztalanul megtámadott jognak képe, mely ügyét férfikarra, lovagi erényre bizza. És a képnek most is mindig egyazon hatása lesz minden magyarra, minden férfira; szent elhatározás vérét ontani, ha kell, az igaz ügy oltalmára. Ritkán lép fel a történetek folyamában nagy politikai ügy oly szoros összeköttetésben erkölcsi igazsággal. Mária Terézia pedig helyét a történelem nagy alakjai közt e napnak, ez órának köszöni, midőn trónját, uralmát attól teszi függővé, mennyi hatást tesz személyes megjelenésével azokra, kik hidegen, közönyösen nézték a feje fölött tornyosuló veszélyt. Mi más az uralom titka, mint a hatalom, kellő pillanatban előidézni a kellő elhatározást, meggyőzéssel hol lehet, szenvedélylyel ha szükséges. Számptalan elbeszélés, vers, kép és érem örökíti meg a jelenetet, mindegyike egy-egy emléke annak a varázshatalomnak, melyet a lelki erő mindenkor gyakorolni fog az emberi kedélyre.

De a magyar nemzet történetének nagy napjai közt is méltóan foglal helyet az, melyen a »Vitam et Sanguinem« hangzott, melyen annyi párt és rend egy érze-

lemben, egy haragban találkozott, midőn köny csillogott minden szemben és önkénytelenül kard után kapott minden kar. Századok viszontagságai és csalódásai szerencsétlen nemzetek tulajdonait nevelték nagyra a magyarban: a gyanakvó körültekintést, az önző törekvést, megmenteni mit lehet a nemzeti lét romjaiból. Nem hiányzottak e korban sem a nagytorő elmék, az áldozatkész szívek, de az egész nemzetnek jellemére nem maradhatott hatás nélkül a veszélynek és ámitásnak légköre, melyben emberöltők óta élt. És ime egy uralkodó, egy nő, azon nemzet erejéhez fordul, melynek képviselőivel csak órák előtt folytatott kicsinyesnek látszó alkut törvényczikkékért, és ez az erő készen áll. Ez a pillanat ismét az önérzetes, erőttől duzzadó, lovagias nemzetek sorába helyezte vissza a magyart.

A primás volt az első, ki szót emelt a nemzet nevében. »Szomoruan hallották, így szólt, a szomorú hirt. Bár e királyságot annyi csapás merítette ki, mégis oly nagy a rendek hűsége és jobbagyi hódolata Felséged iránt, hogy a mit tanácsal, segítséggel tehetnek, nem haboznak azt Felséged szent személyének és igazainak megmaradására és oltalmára felajánlani. Ez a királyság egy test, mely Felségedtől mint lelkétől elválaszthatatlan. Felséged jogai, melyeket irigy ellenségei fegyverrel támadnak meg, ég és föld előtt oly igazak, hogy senki sem nézheti fájdalom nélkül, mint sértik azokat bitor kezekkel. Ismétlem, e birodalom rendjei készek minden erejüket, tehetségüket, vagyonukat, vérüket, elméjüket, tagjikat, segítségüket, életüket minden módon Felségedért feláldozni.«

Gyorsan átszárnyalta e hir Európát, lelkesedést keltve mindenütt, hol érzékkel bírtak egy nő elszántsága és egy felhevült nemzet áldozatkészsége iránt. Nálunk, tán épen mert az egész ország együtt volt, nem igen irtak szeptember 11-ikről. Legpontosabban Kolonics beszéli el a történetet. Egy jelen volt erdélyi főúr, gróf Teleki Mihály, szeptember 17-én ily módon beszéli el az eseményt br. Lázár Jánosnak: »Eloszolván az ország personalis insurrectio léssen, a Bavarus ezen országhoz és többekhez tett helytelen praetensioira nézve már Ausztria szelvényében bedobolt, továbbra is igyekszik, ha nem reprimáltatik, melyre nézve Felséges Asszonyunk 11ma Praesentis felhivatván bennünket országostól a Psoni várbán, maga igen szép adhortatióval Deákul e Throno in medio statuum proponált és erre az ország részéről a Primás herczeg felelt, a statusok pedig finita propositione uno ore mingyárt felkiáltottak damus vitam et sanguinem.«

Az örökké ékítő legenda e jelenethez fűzte azt is, midőn Mária Terézia kis fiával, Józseffel karján jelent meg a magyarok előtt. A nő és gyermek látványa még jobban részvétre bírja a kedélyeket. A történetben a királynő szerepel, az anekdota az anyát sem hanyagolja el. Később, midőn az akkor csecsemő József mint a nemzet jogainak taposója lép fel, repraesentációkban és költeményekben — elég a »Kalapos királyt« említeni, — gyakran idézték fel e jelenetet. Történeti alapja csak annyiban van, a mennyiben a királynő szeptember 21-én, férjének kormánytársá váló választása alkalmával, anyai örömeiben és büszkeségében a tisztelgőknek megmutatta a féléves trónörökösöt is. Nem is volt szükség ily eszközre a lelkesedés fokozásához. Komoly tanácsnak, férfias tettnek volt helye e pillanatnyi elragadtatás után.

A ki nagy szenvedélyekkel bir, egész életén át boldog; de boldogtalan, mihelyt azokat elvesztette.

Irigységünk mindig tovább tart, mint azok szerencséje, a kiket irigylünk.

La Rochefoucault.

INNEN-ONNAN.

— **Nomen non est omen.** Békés vármegye meghazudtolta nevét, május első napjaiban. Vad, háborgó néptömeg hömpölygött és sivalkodott Békés-Csaba utcáin. A tekintélyt, a hatóság főembereit a porban hempergették és csizmáik patkós sarkával tiporták a lázadó napszámosok. Majd meg a katonák rohantak elő futó lépésben és szuronyaikkal csináltak rendet. Biz' ezek a békési állapotok nem békés állapotok. Általában sokszor fordul mostanában a világ aggódó orrczimpákkal Békés felé. Nem-e ez az a híres Dánia, melyben a nagy britt drámaíró agyonidézett mondása szerint, valami rothad. Ebben a gazdag, buzatermő megyében szociális kórságok jelei mutatkoznak. Itt nincs nyomor, nincs éhség — és lám, az általános gazdagság és jólét ugyanazt a gyümölcsöt termi, mint másutt a keserves szegénység. A híres népbank-botrány után tulajdonképen nincs mit csodálkozni azon, hogy Békésben az alsóbb néposztály szociálista és kommunista. De nem a német és francia agitátoroktól tanulták el a csabai vadficzkók és debellák a társadalmi rend rüpkös megvetését, hanem a társadalom azon oszlopaitól, a kik sok éven át az urat, a nép jóltevőjét, a dolgok intézésére »Isten kegyelméből és a nép akaratából« hivatott elemet játszották — ellopván ezalatt a bankból vagy félmillió forintot. Ahol ilyent lát a nép, ott hamar megvadul. Minél jóllakottabb, minél önérzetesebb, annál hamarabb. A vérszegény, éhes, nyomorult ember, ha forrong is a szíve mélye, tovább tűr, jobban megalázkodik. Árva vármegyében minden csöndes. De csöndes másutt is, szerte a hazában. A békési békétlenségek egészen helyi jellegűek. Helyi seb, mely fájdalmas és csúnya, de hamar gyógyul, ha jól gyógyítják. Egyetlen orvossága — a *tisztaság*. Igen, a tisztaság, a *tiszta erkölcs*, ez a sokat gúnyolt és divatból kiment valami, melyről a modern világ már-már azt hitte, hogy teljesen felesleges és nincs rá szüksége senkinek. Pedig van. E nélkül »Róma« valósággal »ledől és rabigába görnöd«, Csabán pedig megbukik a kirabolt népbank s a nép a kötelességét teljesítő szolgabírónak csizmasarokkal töri be öt helyen a fejét.

☞ **Örömeik öröme.** Ritkán voltam még boldogabb, mint mostanában. Végtelen megelégedés tölti el keblemet, könnyedén füttyörészek és szélesen mosolygok. És minden az én kedvemet tükrözi. Az egész emberiség, a természet, minden, de minden örvendez. Hogy is ne? Nagy ok van erre: megkötötték az osztrák-magyar-német kereskedelmi- és vámszerződés. Ennek örülünk ma mind: én, te, ő, mi, ti, ök. Persze azt, hogy miből is áll ez a szerződés, mi van benne, mi haszna van és lesz, azt nem tudom én, nem te, nem ő, nem mi, nem ti, nem ök. Hanem ez mindegy. Örülni is kell néha s az emberek hallgatag megégyezésre jutottak arra nézve, hogy ennek a szerződésnek a megkötése kitünő alkalom egy rég nélkülözött általános, nagy öröme. Láttam embereket, a kik a szerződés megkötésének hírére egymás nyakába borultak és örömkönyeket sirtak. Kérdeztem tőlük bizalmasan: mi is van hát abban a szerződésben? Ők nem tudták, de azt felelték, hogy ök annál is inkább örülnek, mert ök kereskedelmi és iparkamarai tagok. Olvastam lapokat, melyek hatalmas vezércikkekben dicsőítették a szerződés megkötését. Megkérdeztem bizalmasan a cikkek íróit: ugyan tisztelt kollegák, hát mi is voltaképen az a szerződés, mi is van benne? Tisztelt kollegáim kissé zavarba jöttek és vállat vontak, — de azután egyikük megszánt és azt mondta, hogy ha nagyon kíváncsi vagyok rá, menjek fel a kereskedelmi minisztériumba (Budán, Lánchid-tér balra), ott bizonyosan tudják. Mentem a kereskedelmi minisztériumba s ismételtam kérdésemet. A kereskedelmi minisztériumék kissé köhécseltek, himeztek, hámoztak — s végre bevallották, hogy a kérdésekre két miniszteri tanácsos is meg tudna felelni, de ez a kettő éppen Bécsben és Berlinben tárgyál, — azután az egyik Karlsbadba, a másik Koritniczára

megy nyaralni. Brávó, hisz én is Koritniczára megyek, — ott majd megtudom, miért is örülök én most olyan nagyon. A minisztériumék ismét kiábrándítottak: Koritniczán nem tudhatom meg, mert ott csak az egyik tanácsos lesz jelen, — már pedig ök csak ketten együtt tudják az én örömem titkát s akkor is csak úgy, ha az akták is velük vannak. Így végre is lemondtam arról, hogy valaha megtudjam, miért örülök olyan nagyon, — de azért annál ártatlanabban és igazabban örülök tovább. Örülök az örvendzőkkel s most, hogy megértem az osztrák-magyar-német kereskedelmi és vámszerződés megkötését, háladatos elégedettséggel rebegek, mint a bibliabeli vén »Simcon: »Bocsásd el Uram, immár a te vén szolgádat.«

* * *

△ **Bankettek mindenfelé.** A kit e napokban Debreczenbe, Nagy-Váradra, Pozsonyba, Pécsre, Győrbe, Temesvárra, Kassára, Szegedre vagy Kolozsvárra vetett a sorsa, mindenütt lobogó-díszben találta az utcákat, frakkban és champagneis nóbél spiczben az embereket. Mindezen városok előkelőbb hoteljeiben *királyi táblák* álltak terítve, világos jelöl, hogy nemcsak a fővárosnak van már királyi táblája. A decentralizált táblabírák az első plenáris ülés után kissé ingadoztak s inter pocula csinálták meg első döntvényeiket. És ettől fogva új nap virradt a magyar igazságügyre. A mely ítéleteket ugyan is eddig Budapesten és Marosvásárhelyen hoztak meg, most Budapesten, Marosvásárhelyen, Kolozsváron, Debreczenben, Nagyváradon, Kassán, Temesvárt, Pécsen, Győrött, Pozsonyban és Szegeden fogják meghozni. Ez igen nagy dolog! Hiába, szép is az a radikális reform.

Turfemberek.

(Egy kis alkalmi terefc.)

A német császár, a mint táviratok jelentették, dikiéziózt a héten. Nagy mondást eresztett meg, hogy nagy feltűnést keltsen. Azt mondta: »Egy az úr, s az én vagyok!«

Nagy mondás. Alkalmatos arra, hogy lázba hozza az egész világot. Csak egy a hibája. II. Vilmos, németek császára, mielőtt kieresztette száján ezt a nagy mondást: elfeledte megnézni a kalendáriomot. Mert ha megnézi, — tessék elhinni, — vagy nem mond olyan nagyot, vagy ha már rászánta magát, alkalmabb időt választ.

A német császár, legyen bár annyi esze, hogy taligán hordják utána, nagy hibát csinált, mikor világrengető mondásával nem csukta be — a hoppegarteni versenyek végét. Mert noha úrnak úr a német császár is, mondásnak mondás dikiéziója is, mégse kívánhatja senki ember fiától, hogy törődjék a szónoklatával, mikor ugyanaz nap mérköztek *Nickel*, a németek nagy négyévese és *Freischärler*, a német turf-világ Derby-jelöltje. A politika, akárhogy csűrjük-csavarjuk is a dolgot, utóvégre nem egyéb csak politika, de a ló az — *ló*. Derby csak egyszer esik egy esztendőben, császárbeszédek minden héten.

Beszéljenek hát császárok, ne törődjünk vele hanem törődjünk lovakkal és lovasokkal, turf-állatokkal és turf-emberekkel.

Se szalon, se utca, se kocsmá, se kávéház, se nyilvános, se zárt helyiség nem ad biztosságot a lovak ellen. Okos emberek, a kik normális időkben cseremiz nyelvészettel foglalkoznak, pikkoló feketéket osztogatnak, regényeket írnak, avagy a hazaszeretetet ápolják a romlásnak indult hajdan erős ifjúságban, — mostanság lovakkal ébrednek és lovakkal szunyadnak. Ló a gyönyörűségök, akár akad idejük a versenyeken szemtől-szembe nézni a versenyfutó paripákat, akár csak újságból vagy szóbeszédben gazdag emberekben olvasták a nap löeseményét.

Szóval totalizálnak az emberek: Künn a gyepen és benn az aszfalton. Mánás és boltos legény, gazdag és szegény, asszony és gyerek, milliomos ésapidijas totalisateuron játszik. Buza és

kukoricza-ring nincsen, hanem van helyette helyrejátzó konzorcium: »Adok-veszek« meghalt a börzén és megszületett a turfon.

Ott van az igazi, a telivér sportsman, már tudnivaló az olyan, aki nyitott fiakkereken halad ki a versenytérre, aki a jobb lábát húzza maga után és a bal vállát tolja maga elé, aki az »a«-t »á«-nak és az »r«-et »rr«-nek mondja. Ez az Éri (nem egy ember, hanem speczies) végigszalad az istállókon, megnézi a mérlegelőt, elsétál a boockmackerek rekesztékje előtt és mister Miller és mister Walpoole a meggyőződésének a barométreuma. Vele együtt ballagnak a totalisateurhoz miniszteri tanácsosok, kik délelőtt számárnak deklarálják a napidijas másolót, s délután tőle kérnek csalhatatlan tőpeket. Olyanok, kik rendszerint fogukhoz verik a garast, s csak úgy adják ki, a turfon azonban szórják a bankót, mintha gombamódra teremne. Asszonyok, akik feltűnő ruházatban járnak és hangosan és élénken diskurálnak, és mamák, akik magukkal viszik a toló szekeret és a tribün háta mögött — de csak walkoverek alatt, a legdrágább és legédesebb itallal táplálják csemetéiket. Játszanak olyanok, akik sobase láttak versenylovat szaladni, hanem csak a dress színe, a pocker ábrázata avagy numerus szerint rakják fel a pénzőket, meg olyanok, kik főkönyvet, strazát, pénztárkönyvet vezetnek a lovak futásairól, kik kettős könyvvitel alapján dolgoznak és könyv nélkül tudják minden ló korát, családi állapotját, valamint kilogrammok szerint kimért erejét.

Mindezek az urak és hölgyek, mikor megváltották drága pénzen »élvezeti jegyöket«, miket ticketnek nevez a sportvilág, összesereglenek tribünökön, s gyönyörködnek a lovak örült száguldásában. S milyen czerfajta módon tudják nézni a versenyt? Csendesen a legkevesebbjé nézi. Öreg spiller legyen, aki izgattottan nem ordítja lova nevét, mikor egy csomóban, szédületes sebességgel, vad hajszával közelednek a versenyző paripák. De a névkiáltás a legkisebb élvezet, amit a játékos drága pénzéért megkövetelhet. A legtöbb szakszerű előadásokat tart a tribünön, oktatja szomszédját, magyaráztatja a helyeket, s ha véletlenül egy maga szorult idegenek közé, úgy tesz, mint a szinpadi intrikus: monologizál.

Gabányi ugyan meg nem irta, de azért megesk minden versenynapon ilyfajta monológ:

»Az a fekete dresser, kék sapkával, az az enyém. Hogy ficzánkol, hogy ugrál a nemes állat! Hja, a tüzes vér. Ámbár talán jobb volna, ha nem ficzánkolna olyan nagyon, ha olyan nyugodtan állana a helyén, mint az a Blaskovics-ló. Az olyan, mintha le volna ezövekelve. Most vigyázz! Start! Brávó! Nagyon simán, szépen ment; az én lovam kitűnő helyet kapott, belől van. Ni, hogy reptül! Mint a szélvész, mint a villám. Hogy elmarad a többi mellőle. Most már vagy tíz hosszal vezet. Ámbár talán mégis jobb volna, ha ez a ló nem vezetne olyan nagyon. Hiszen teljesen kipumpolódott! Mindig mondtam, hogy ezt a Sopp jockeyt nem szeretem. Rossz a taktikája. Ő mindjárt neki ereszti a lovát, örületes pacet csinál, s akkor az a ló nyer, amelyik győzi tüdővel. Smart, az a széles vállú jockey egészen másképp csinálja. Ő várakozásra dolgozik. Mindig hátul marad, mint Ausztria-Magyarország külügyi politikája. Kiméli a ló erejét a finishre. Most is megcselekszi. Már felnyomul. Most már harmadik, már második. Sopp ostoroz. Megvan verve! Hogy visszacsett egyszerre! Hát nem megmondtam, hogy az én lovam megint utolsó lesz?«

S igaza van az ifjúnak. A legtöbb játékosnak a lóva mindig utolsó. A jó isten tudja, hogy ki nyer? Talán senki, csak a totalisateur, aki minden körülmények közt kap 8 perczentet!

De azért játszott mindenki. S hadd játszanak, mert talán bizony Garlienak, Mac Intosh-nak és a többinek nem is volna kedve a versenyen szaladgálnia, ha nem tudná, hogy sok ezer ember pénzt rakott a lábára.

Legyen öröme lónak és sportsmannek, a német császár pedig ne beszéljen egy szót se.

Sportsman.

Sipulusz és Brunetiére.

(A Budapesti Szemle-ben.)

A komoly *Budapesti Szemle* nekiment a vidám Sipulusznak, keményen megdorgálta, s szó a mi szó, csunyán helybenhagyta azért az égbé kiáltó bűnért, hogy ez a fiatal delinquens egy jókedvű, tréfával teli és nagy-képűség nélkül való könyvet adott ki, a mely különben nem akarta az összes meglevő tragédiákat tönkresilányítani, sőt nem kívánt konkurrencziát csinálni a Klopstock *Messias*-ának sem. Bár azok közé tartozom, a kik nagy becsben tartják a Sipulusz tréfáit: nem akarom Sipuluszt védelmezni. Mert azt hiszem, nem esett vele semmi különös méltánytalanság. Csak az történt vele, a mi minden talentummal, a kinek a könyve némi figyelmet kelt. A *Budapesti Szemle* 1873 óta, a mióta Gyulai Pál szerkeszti, még minden fiatal író lecepült. S ha találkozónék valaki, a ki a *Budapesti Szemle* kritikáiból igyekeznek képet szerezni az újabb magyar irodalomról: ennek arra a meggyőződésre kellene jutnia, hogy az újabb magyar irodalom csupa félkegyelmű, izléstelen, kontár írók munkáival van tele, s hogy, e szerint, nálunk Magyarországon, az összes cretinismusra hajlandó egyének kivétel nélkül az irodalomra adják magukat, az okos emberek pedig csak olvasnak, nevezetesen ezeknek a félkegyelmű individuumnoknak a munkáit olvassák. Ha tehát solamen est miseris socios habuisse malorum: Sipulusz könnyen vigasztalódhatik, mert az ő sorsában összes kor- és pályatársai osztakoznak. Már pedig az olyan embert, a kin semmiféle különös sérelem nem esett, nincs miért védelmezni.

De nem akarom védelmezni Sipuluszt azért sem, mert nemcsak hogy nem esik meg rajta a szívem, hanem kissé irigykedem is rá. A malum-ot tudniillik, melyben neki annyi socius-a van, nem tartom nagyobb szerencsétlenségnek, sőt, úgy vélem, ez a malum fölér egy némely kitüntetéssel. Mert a *Budapesti Szemle* nem érvén rá összes íróinkat lebunkózni, íróinknak csak a legjavát veszi bothegyere; s így a lebunkózandók megválasztásában mégis csak érvényesül az igazság. A közvélemény, melyet a *Szemle* következetességével kellőképpen tájékoztat, tudja már magát mihez tartani; tudja, hogy mikor a *Szemle* nagyon páhol valakit, ez által distingválja és dicséri. Dicséri a maga módja szerint, mint az az egyszerű szívű szerzetes, a ki bukfcencezve dicsérte a Szent Szüzet.

A *Tombeor Nostre-Dame* legendájára czélzok. Anatole France szerint a *Szentek életé*-ben szó van egy derék jongleur-ról, a ki miután hosszú ideig bukfcencezéssel kereste kenyerét, egy szép nap rá gondolt az örökkévalóságra, s beállt barátának. Az ex-jongleur a kolostorban azon vette észre magát, hogy ő nem tudja a Szent Szüzet oly illendően magasztalni, mint a többiek. A barátok persze, mint jó klerikusok, ékes szóval dicsérték a szeplőtelen, de ő nem volt irástudó, s nem tudta követni a példájokat. Végtevére azt eszelte ki, hogy bezárkózik a kápolnába, s ott, a Szent Szüz képe előtt, titokban, egyedül, eljárta a legszebb bukfcenceit, azokat, melyek a legtöbb tapsot szereztek neki, mikor még jongleur volt. A barátokat intrigálta ez a gyakori és hosszan tartó visszavonultság; kémkedni kezdtek utána, s meglepték ajtosságai gyakorlataiban. És látták, hogy a Szüz leszállott a képről s minden bukfcencezés után megtörölte *tombeor*-jának a homlokát.

Önök megbocsátják, hogy egy vargabetűt irván, közbevetőleg tovább mondtam ezt a legendát. Mentségem.

az, hogy ez a legenda szebb, mint a mi a *Szemle*-ben olvasható. De térjünk vissza a mi haragos kritikuskhoz.)

A *Szemle* tehát a maga módja szerint dicséri Rákosi Viktort is; s a Sipulusz-tárczák a propos-jából ismét megfedd egy egész csapat embert. Azt mondja a kötet-ről: «Lapjaink úgy mutatták be e gyűjteményt, mint igen becses könyvet s magát a szerzőt, mint nagy tehetségű humoristát. Mindebből csak annyi igaz, hogy Rákosi V. nem tehetségtelen fiatal író könyvében van egy pár jó tréfa, sikerült ötlet, találó satirai vonás, de van egy-szersmind sok izléstelenség, képtelenség; a humor kevés benne s a mi van is, az egy kissé «diákos ízű». (Ő ezt jobban tudja, mint más). De «nem csoda, a fiatal szerző a Budapesti Hírlap iskolájában növekedett föl s e lap nem épen a legjobb izlés iskolája. Itt mindenkinek, legalább egy kissé, túl kell kalandozni a jó izlés és józan ész határain s extravagantiában keresni az eredetiséget. Ő is abban keresi és szerencsésen meg is találja».

Ismétlem, nem jut eszembe, hogy e kritika, illetőleg felülkritika ellen hadakozzam, és sikra szálljak brabanti Elzáért. Annál kevésbbé, mert Rákosi V. igazi szerencsegyerek, a kiról a *Szemle* concedálja, hogy két egészen sikerült, jó «rajzot» is irt. Ha önök végig lapozzák a *Szemle* értesítőit, rájönnek, hogy tizenhét esztendő alatt az egész magyar litteraturából csak ez a két apróság tudta megnyerni a *Szemle* elismerését. Már pedig a kit ilyen kivételes tisztesség ér, arra bajos rákényszeríteni az üldözött ártatlanság szerepét. Azt lehet irigyelni, de semmi esetre se kell védelmezni.

A *Szemle* kritikájában nem is a conclusio az, a min fenn lehet akadni, hanem igenis, azok a meglepő igazságok, melyeket a *Szemle* épp e kötet bírálása közben lát jónak kinyilatkoztatni. E cikkben az érdekes és feltűnő nem a *quid* (az előre kitalálható megítélés), hanem a *quomodo*, a különös ötletek, melyek a kritikát igazolni vannak hivatva. A *Szemle* tökéletesen úgy bírálja a Sipulusz tréfáit, mint mások a tragédiákat szokták. Nem talál bennök ithos-t és pathos-t, sajnosan nélkülözi a katharsis-t, s úgy véli, hogy ezek a mókák nem döbbsentenek meg, s nem is nyugtatnak meg eléggé. Megütözik rajta: «vajon ki lehet az a szerző, a ki hol fiatal házasság, hol negyven felé járó agglegény, hol ideges dráma- és hírlap-író, hol emberrabló kalandor, hol józsefvárosi nyárspolgár, hol propeller-kapitány. «Sehogy sem tudunk tisztába jönni egyéniségével» — teszi hozzá. Megnyugtathatjuk a *Szemle*-t: Rákosi V. nem emberrabló, sőt — tudtunkkal — még csak nem is propeller-kapitány. A mint értesültünk: hírlapíró, s egy kissé író is, a ki szereti a József-várost, s még jobban szereti az első személyben való előadást, mert ez minden előadás közül a legközvetlenebb és legszabadabb. Azt is rossz néven veszi tőle, hogy: »mintegy fölmentve érzi magát az alól, hogy minél jellemzőbben írva, egyéneket rajzoljon s a különböző hangulatokba bele ringassa magát« — már pedig tudhatná, ez a könnyelmű Sipulusz, hogy feladatát csak akkor teljesíti jól, ha egyszerre szárnyalja túl Balzac-ot és Heine Henriket. De főképp Kemencsik Jónás és az emberrabló kalandjai azok, a mikén a *Szemle* megütődött; lelkiismeretesen analizálván Kemencsik Jónás oláhországi viszontagságait, s törölhegyre elmondván annak az emberrablónak a históriáját, a ki előbb egy adófelügyelőt, aztán egy kormánybiztost, s végre egy akadémiust rabol el: arra a végső következtetésre jut, hogy mindezek a históriák nem eléggé valószínűek. Egyszersmind kideríti, hogy dél nem tizenégy, hanem tizenkét órákor szokott lenni, s azt kérdi, hogy mért nem tesz úgy Sipulusz, mint ama bizonyos Twain Márk, a ki hihetetlen történeteit szelid örültekkel beszélteti el? De azt, hogy Sipulusz nem teszi fel a pontokat az i-kre, még csak megbocsátja; nagyobb baj az, hogy

Sipulusz néha hol diákosan jocosus, hol betegesen érzelmes, hol nem éppen illendőség tudó, hol nem elég természetes. És körülbelül azzal végzi, hogy hiába olvassa az ember Sipuluszt, nem szerez belőle természettudományi ismereteket.

Ez a kritika olyan kritika, mintha valaki egy vadászaton így sóhajtana fel: »E vadászab nem jó vadászab, mert nem tud repülni.« Vagy: »Amá sas ott igen ocsmány állat, mert nem tud énekelni.«

A legérdekesebb a dologban az, hogy a *Szemle* kritikusa, mikor dicséri és vigasztalja Sipuluszt, éppen olyan lehetetlen néző pontokra helyezkedik, mint amikor megrója és ócsárolja. A *Szemle*-nek tetszik a Sipulusz *Első bál*-ja; úgy találja, hogy »a naiv gyermeki emlék jól olvad össze benne a meglett ember satirai hangulatával«. Sőt megjegyzi, hogy »az egész nemcsak jól van elbeszélve, hanem a személyek is egy-egy találó vonással élénken jellemzettek.« Pedig Sipulusz aligha vette ily komolyan a dolgot; ebben az *Első bál*-ban eleitől végig folyton ironizál. A mi naiv gyermeki emlékeit illeti, az nyilván való mókázás; s ha élénk vetődött szellemes tréfát nem igyekszünk minden áron bele szorítani valamely aesthetikai kategóriába, nem lehet kétségünk, hogy Sipulusz sem a hajdu sem a kocsis pompásan rajzolt silhouettejével nem akarta Grandet-t meg a többit túl-liczítni. A »jellemzés« huszonnégy fontos szó arra a Puck vagy Robin pajtás-féle enyelgésre, a melyet itt Sipulusz megengedett magának; az egész csak kötődés és csúfolódás, a melyet kár volna oly szörnyű komolysággal venni, mint a hogy a *Szemle* cselekszi. Báránny felhő az, kérem, ne tessék tevének nézni.

Mindez persze nem volna nagy baj. Hanem ha Homérosz maga is szundikál, méltán rossz néven vesszük tőle, hogy a diákjait, a kik esetlenül utánozzák az ő joggal méltóságos alluerjeit, rászabadítja, sőt nekiusztja a *Szemle*-n kívül eső egész világnak. A *Szemle*-nek ugyanabban a füzetében, melyben Sipulusznak ez a furcsa félreértése foglaltatik, van egy másik cikk is, Brunetiére Ferdinándról, erről az örökké pontifikáló francia kritikusról, a ki szüntelen adja az igen komoly férfit, de Bossuet-n, Pascal-on és a szigorú Nisard-on kívül csak önmagát hajlandó komolyan venni. A magyar ismertető el van ragadtatva Brunetiére-től, mert a kivonatolt tanulmányokban »majd minden kiválóbb francia íróról hall valami meglepőt, újat és igazat.« (Látszik a cikkben, hogy az igaz dolgok kissé meglepők és ujak szerzőjére nézve). Brunetiére fölfedezője odáig megy lelkesedésében és buzgalomban, hogy néhány banalitást idézve a *Revue des Deux Mondes* fő-presbyterétől, megleckézetteti az összes magyar nyelvészeket, a magyar irodalomtörténet minden munkását, az akadémiára élcelő összes tiszteletleneket, s egy kissé a kritizálni merészkedő feuilletonista-hadat is.

Az utóbbiak számára a következő evangélium rendeltetett:

»Nekünk is szól, mikor arra figyelmeztet (t. i. Brunetiére), mily jogtalanság a művészet szabályai ellen harcolás ürügye alatt a művészet törvényeit akarni eltörölni, mintha bizony azok eltörölhetők volnának! Némelyek, úgymond, még ma is azt negélyezik hinni, hogy a művészi szabadság feszélyezéséről vagy megakadályozásáról van szó, s hogy a régi rhetorikák szabályait akarjuk felujítani ellenük! — Ezt bizonyos genialis tárcza-kritikusaink megfontolhatnák, kik azt vélik, hogy a természetszerű törvények lábbal tapása már egymaga genialitás, s kik mindjárt vaskalapot kiáltoznak, ha valaki azon örökké fönmaradó kívánalmakról mer beszélni, melyek — korok s éghajlatok különbözősége daczára — az emberi szellemben s a művészi alkotás lényegében gyökereznek s onnan soha ki nem irthatók.«

Mindez igen szép, s a *Szemle* meggyőződhetnék róla, hogy ezeknek a törvényeknek a létezését senki sem tagadja. Csakhogy ezeknek az isteni eredetű törvényeknek megvan az a misteriosus tulajdonsága, hogy nagyon bizonytalanul jelentkeznek, nagyon kényelmesen magyarázhatók s egész valójukban, egységükben ismeretlenek maradnak a *Szemle* tudós diákjai előtt is. Mert ezek a törvények még nincsenek paragrafusokba foglalva, s a kis Zimmermannból nem lehet megtanulni őket.

A mi pedig a találomra elolvasott s immár fölfedezett Brunetiére-t illeti: ez a nagy jubilaum tán tulságos egy kissé. Túrelmetlen, makacs, scholasticus gondolkodásra hajlandó emberek mindig voltak és lesznek; mindig akadtak emberek, a kik abban a meggyőződésben éltek, hogy csak ki kell ejteniök a bűvös jelszót: »Szé-zám, nyilj meg!« — s az igazság teljes fényességében jelentkezni előttük. Az ilyen emberek boldogok és irigylésre méltók; mert legalább önmaguk előtt nem kell restelkedniök a tévedéseik miatt. Boldogok a hívők, mert övék a mennyeknek országa. De ha valaki hívő, nem okvetlenül szükség, hogy prédikáljon is; különösen, ha a bölcsek kövén kívül csak idézett bölcseségekkel rendelkezik. — De Homérosz maga is szundikál, s mindezt nem magyarázza el a diákjainak. *Idem.*

Az akadémiának most van a nagyhete. Ez a hét, melyben az akadémia több mozgékonyt fejt ki, mint az évnek többi ötvenegy hetében együtt véve, valószínűleg azért kapta a fent irt ünnepek jelszót, mert Passió-hét szokott lenni a legtöbb kandidátusra nézve. Az idén, az új jelöltek tekintélyes legiójából már az osztályokban elhullt a nagy tömeg s a végső rostálást csak dr. Csánki Dezső bírta ki, a ki immár megosztozhatik Mátyás királyon Fraknói Vilmossal. A nagy hét legnagyobbik eseménye különben az, hogy immáron megszületett az a várva-várt magyar könyv, mely az aesthetikának ó-kori és középkori történetét tárgyalja; egy nagy szellemi köz-szükségletnek tehát ismét elég van véve. A rég óhajtott, epedve várt munkát, mely most már bizonyára se a palotákból, se a kunyhókból nem fog hiányozni: dr. Sárossy Béla aradi tanár írta.

A „Műbarátok“ köre, Kadocha Lippich Elek lemondása folytán, titkárává Szendrei János drt. választotta meg. A kör új irodája mérleg-utca 12. szám alatt van.

A királyhymusz. Tudvalevőleg a műpártolók köre pályadíjat tűzött ki a királyhymusz szövegére. E kör most megválasztotta bíráló bizottságát a pályázatra, még pedig elnöknek *Beniczkyne B. Lenket*, tagoknak *Falk Miksa*, *Zichy Géza* gr. és *Berezyik Árpád* urakat. A »B. H.« hallomása szerint *Beniczkyne B. Lenke*, a ki eddig a kör választmányának egyik legbuzgóbb tagja volt, lemondott választmányi tagságáról.

SZINHÁZ.

Dramai előadás az operában. Mint ama bizonyos zsidó fiú, a ki csak azért láttunk meg francziául, hogy a francziák is megtudják, mily zsöngék a szellemi képességei: a nemzeti színház tagjai átköltöztek egy napra az operaházba, hogy az opera bérlői is megtudják, mennyire nem tudják ők játszani a *Szentiváneji álmat*. Szerencsére, az operaházban ott volt vigasztalónak a zenekar, mely a Mendelssohn bűvös-bájos zenéjét sokkal szabotabban adta elő, mint a színészek a shaksperei költeményt. Legyünk hálásak azért az élvezetért, melyet e zene nyújtott, s hagyjuk érintetlen a fátyolt, mely ráborult az utolsó Nyáreji álom hideg szerelmeseire, s játszás nélkül való, kedvetlen tündéreire. Dicsérjük meg Zuboly-Vizvárit s felejtjük el a többit.

A nemzeti színházban vendég vendégnek adja a kilincset. E héten kettőt láttunk: *Megyeri Dezső* és *Szép-Aladár* urakat, a kik közül az első *Constantin abbé*-ban, a második pedig Csiky *Mukányi*-jában mutatta be magát. A két vendégben, ami fiatal embereknél ritkaság, több a készség, mint a hivatottság; mind a ketten ügyes, máris gyakorlott színészek, a kik azonban, természeti adományok dolgában nincsenek tulságosan megáldva. Mind a kettő jelentéktelen alak, pompás hanggal egyik se dicsekedhetik, s Megyeri ur azonkívül kiejtésbeli nehézségekkel is küzdöklik. Segéd-színésznek bármelyik beválik; de az első sorban, egyhamar, nem igen fognak tündökölni.

Budapest, 1891. Nyomatott az „Athenaeum“ irodalmi és nyomdai r. társulat betüvel.

A 17. számban közölt képtalány megfejtése:

MONACO.

Helyesen fejtették meg: Balogh Béla, Adler Vilma, Franchetti Károly, Bory Ilma, Roboz I., Szendrei Katika, Elsner Aurelia és Aranka.

SAKKTALÁNY.

(Cseméz Lászlótól.)

nem	tem	he-	megy	A	sze-	csó	én	fo-
zei,	ha	ki	re-	i-	be-	ka	mert	zsar-
tam	fog	De	ne-	vért	kan-	szom	ka	a
né-	A-	le-	Meg-	lém	S	bort	nok	bár
so-	raj-	nagy	on-	ket-	a	fe-	nom	o-
ra	ki-	zon-	nül	e	ta-	kell	ték	szív
ban	ha	lat-	csóm	do-	ne-	le	van	be-
ü-	kan-	den	gon	Ké-	Ki	log-	azt	tet
Min-	do-	rül	lom.	do-	gon-	szí-	lő-	nak

HETI POSTA.

Pécs. F. G. A szabadságharcoszobor-pályázat sorsa még nincsen eldöntve. A jury elkészítette ugyan javaslatát, de a nagy tanács még nem döntött és emberi bölcsesség nem járhat annak a végire, hogy mikor fogja proklamálni határozatait. Határidő ugyan nemcsak a pályaművek benyújtására, hanem a pályadíj odaitelésére is volt kitűzve, és az ember azt hihetné, hogy a mi kötelező az egyik félre, az kötelező a másikra is; tényleg azonban úgy áll a dolog, hogy a pályázó művész urak dolga olyan közeg kezében akadt meg, mely saját kényelmét többre becsüli az összes művészeteknél. Rendén nincsen ugyan a dolog, de hát mi ezt már megszoktuk.

Jászberény. Terünk nem engedi, hogy a polémiát tovább fűzzük, csak annyit jegyzünk meg, hogy tiszta idegen befolyásoktól ment nyelv egyáltalán nem létezik, ha csak a legsötétebb Afrikában azon vad törzseknel nem, kiknek egész szókincse száz—százötven szóból áll. A magyar nyelv impregnálva van szláv és török eredetű szókkal, a mi neki egy cseppet sincsen ártalmára. Az illető levelet megsemmisítettük, tehát írójáról nem adhatunk számot.

Budapest. L. S. »Anyámhoz.« A meleg őszinte hang nem téveszti el hatását, bár technikája még elég kezdetleges. Némi simítással — fülteve, hogy sikerül — jöni fog.

Nem közölhetők: Vágyódás stb. — Multamból. — Heine fordítások — *Censoromhoz*. — Földi menyország. Szerelmi dalok. Intés. Lemondás. Kinn a temetőben. — Tavaszszal. — Dalok: Várlak... — Mint egy fehér... — Süri erdő. — Igazságok. — T. Sz. Dalok I—III. A ravatalon stb. Beteg anyámhoz. — Eötvös emlékezete. — A mult emléke. — Halál. Ibolykához. — Álmodva zengem ezt a dalt. — Egyedül.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **KISS JÓZSEF.**

Főmunkatárs: **JUSTH ZSIGMOND.**

Szines selyemkelméket 60 krtól 7.65 krig
méterenként — sima és mintázott 2500 különböző fajtában és színben
— darab vagy ruhaszáma bér és vámmentesen küld **HENNEBERG**
G. cs. és k. udv. szállító gyári raktára **Zürichben**. Minták kívánatra
küldetnek. Levelek 10 kros bélyeggel hérmentesítendőek.